**T.C.**
**MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**
**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**
**SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI**

# 2010-2020 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE' DE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ ALANINDA YAPILMIŞ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMALARININ KONU ALANI VE METODOLOJİK OLARAK İNCELENMESİ

**Rümeysanur ÇİFTÇİ**

**Danışman**
**DOÇ. DR. KADİR ADAMAZ**

**Manisa-2022**

**T.C.**
**MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**
**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**
**SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI**

# 2010-2020 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE' DE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ ALANINDA YAPILMIŞ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMALARININ KONU ALANI VE METODOLOJİK OLARAK İNCELENMESİ

**Rümeysanur ÇİFTÇİ**

**Danışman**
**DOÇ. DR. KADİR ADAMAZ**

**Manisa-2022**

**TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI**

**TEZ VERİ GİRİŞ VE TEZ YAYINLAMA İZİN FORMU**

# YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Türkiye'de 2010-2020 Yılları Arası Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yapılmış Yüksek Lisans Tez Çalışmalarının Konu Alanı ve Metodolojik Olarak İncelenmesi" isimli araştırmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığı ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2022

Rümeysanur ÇİFTÇİ

İmza

# ÖZET

## 2010-2020 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ ALANINDA YAPILMIŞ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMALARININ KONU ALANI VE METODOLOJİK OLARAK İNCELENMESİ

Bu çalışma Türkiye'de 2010-2020 yılları arasında vatandaşlık eğitimi ve öğretimi kapsamında yapılmış yüksek lisans tezlerinin konu alanı ve metodolojik olarak eğilimlerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışma yöntemi nitel olarak belirlenmiştir. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış yüksek lisans çalışmalarının nitel araştırma yöntemi ile incelenebilmesi için doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon, Yayın ve Daire Başkanlığı'na ait veri tabanında bulunan, 2010-2020 yılları arasında vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. 20.07.2022 tarihinde izinli olan vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında 169 yüksek lisans tezine ulaşılmıştır. Buna göre yüksek lisans tezleri; bilim dalı, anabilim dalı, enstitü, üniversite, yıl, danışman unvanı, tez dili, sayfa sayısı, araştırma konuları, örnekleme yöntemleri, örneklem büyüklüğü, çalışma grubu, araştırma deseni, veri toplama aracı, analiz yöntemi, geçerlik ve güvenirlik yöntemleri şeklinde kategorilere ayrılmıştır. Yapılan kategorilerde frekans ve yüzde kısımları çıkarılarak bulgular elde edilmiştir. Bilgiler, araştırmacı tarafından oluşturulan tez inceleme formu ile bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu verilerin analizinde betimsel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

**Anahtar kelimeler:** Vatandaşlık Eğitimi, Vatandaşlık Öğretimi, Yüksek Lisans Tezi, Doküman İncelemesi

# ABSTRACT

## CITIZENSHIP IN TURKEY BETWEEN 2010-2020 MASTER'S THESIS IN THE FIELD OF EDUCATION AND TEACHING SUBJECT OF THEIR STUDIES AND METHODOLOGICALLY EXAMINATION

This study aimed to determine the subject area and methodological trends of the master's theses made within the scope of citizenship education and training in Turkey between the years 2010-2020. The study method was determined qualitatively. The document analysis method was used to examine the graduate studies in the field of citizenship education and teaching with the qualitative research method. The universe of the research consists of master's theses written in the field of citizenship education and teaching between the years 2010-2020 in the database of the Higher Education Council Documentation, Publication and Department. On 20.07.2022, 169 master's theses in the field of citizenship education and training, which were on leave, were reached. Accordingly, master's theses; science, department, institute, university, year, advisor title, thesis language, number of pages, research topics, sampling methods, sample size, study group, research design, data collection tool, analysis method, validity and reliability methods. . Findings were obtained by subtracting the frequency and percentage parts in the categories made. The information was transferred to the computer environment with the thesis review form created by the researcher. In the analysis of these data, descriptive content analysis method was used.


**Keywords:** Citizenship Education, Citizenship Education, Master Thesis, Document Analysis

# TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren danışman hocam Sayın Doç. Dr. Kadir ADAMAZ' a, çalışmalarım sırasında yardımını eksik etmeyen bana destek olan biricik ablam Öğr. Görevlisi Özlem Taştepe ve öğrenim hayatım boyunca maddi ve manevi olarak beni destekleyen ve hep yanımda olan aileme yürekten teşekkür ederim.

Rümeysanur ÇİFTÇİ

Manisa, 2022

## İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ……iii
ÖZET……iv
ABSTRACT……v
TEŞEKKÜR……..vi
İÇİNDEKİLER……..vii
SİMGELER VE KISALTMALAR……ix
TABLOLAR LİSTESİ……...x
EKLER LİSTESİ……xi

**BÖLÜM-I**

**GİRİŞ**

1.1. PROBLEM DURUMU ..... 1
1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ ..... 5
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI ..... 6
1.4. VARSAYIMLAR ..... 8
1.5. SINIRLILIKLAR ..... 8
1.6. TANIMLAR ..... 8

**BÖLÜM-II**

**KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLİŞKİLİ ARAŞTIRMALAR**

2.1. EĞİTİM VE ÖĞRETİM……7
2.2. VATANDAŞLIĞIN TANIMI VE ÖNEMİ ..... 12
2.3. VATANDAŞLIK EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ ..... 16
2.4. ALANLA İLİŞKİLİ ÇALIŞMALAR ..... 19

**BÖLÜM-III**

**İNCELENEN YÜKSEK LİSANS YEZLERİ**

3.1. Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezleri ..... 23

**BÖLÜM-IV**

**YÖNTEM**

4.1. ARAŞTIRMA DESENİ ..... 32
4.2. EVREN VE ÖRNEKLEM ..... 32
4.3. VERİ TOPLAMA ARACI ..... 32
4.4. VERİLERİN ANALİZİ ..... 33

4.5. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİĞİ ..... 33

**BÖLÜM-V**

**BULGULAR**

5.1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 34
5.2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 35
5.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 36
5.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 38
5.5. BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 38
5.6. ALTINCI ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 40
5.7. YEDİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 41
5.8. SEKİZİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 41
5.9. DOKUZUNCU ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 42
5.10. ONUNCU ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 42
5.11. ON BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 44
5.12. ON İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 46
5.13. ON ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 47
5.14. ON DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 48
5.15. ON BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 49
5.16. ON ALTINCI ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 50
5.17. ON YEDİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 51
5.18.ON SEKİZİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR ..... 52
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER ..... 53
KAYNAKÇA ..... 56

## SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

| | |
|---|---|
| **%** | Yüzde |
| **akt.** | Aktaran |
| **ABD** | Amerika Birleşik Devletleri |
| **ANCOVA** | Analysis Of Covariance |
| **ANOVA** | Analysis Of Variance |
| **Doç. Dr.** | Doçent Doktor |
| **Dr.** | Doktor |
| **F** | Frekans |
| **KR-20** | Kuder – Richardson 20 |
| **LSD** | Least Significant Difference |
| **MEB** | Milli Eğitim Bakanlığı |
| **Prof.** | Profesör |
| **TDK** | Türk Dil Kurumu |
| **vb.** | Ve Benzeri |
| **vd.** | Ve Diğerleri |
| **YÖK** | Yükseköğretim Kurulu |
| **YL** | Yüksek Lisans |

## TABLOLAR LİSTESİ

**Tablo 1:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Konu Alanlarına Göre Dağılımı

**Tablo 2:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı

**Tablo 3:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Üniversitelere Göre Dağılımı

**Tablo 4:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Enstitülere Göre Dağılımı

**Tablo 5:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Anabilim Dalına Göre Dağılımı

**Tablo 6:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Bilim Dalına Göre Dağılımı

**Tablo 7:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Yazım Diline Göre Dağılımı

**Tablo 8:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Sayfa Sayılarına Göre Dağılımı

**Tablo 9:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Danışman Unvanlarına Göre Dağılımı

**Tablo 10:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Çalışma Gruplarına Göre Dağılımı

**Tablo 11:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Örneklem Yönteminin Yıllara Göre Dağılımı

**Tablo 12:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Örneklem Büyüklüğüne Göre Dağılımı

**Tablo 13:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Araştırma Yöntemlerinin Yıllara Göre Dağılımı

**Tablo 14:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Araştırma Desenlerine (Model) Göre Dağılımı

**Tablo 15:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

**Tablo 16:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Analiz Yöntemlerine Göre Dağılımı

**Tablo 17:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Geçerlik Yöntemlerine Göre Dağılımı

**Tablo 18:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Güvenirlik Yöntemlerine Göre Dağılımı

## EKLER LİSTESİ

**EK:** Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında İncelenen Yüksek Lisans Tezleri

# GİRİŞ

## BÖLÜM-1

Bu bölümde araştırmanın farklılığına, amacına, önemine, alt problemlerine, sınırlılıklarına ve varsayımlarına yer verilmiştir.

### 1.1. PROBLEM DURUMU

Tarihte vatandaşlık kavramının ilk kez kullanımı 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinin öneminin farkına varılmıştır. Daha eskilere gidilecek olunursa Vatandaşlık kavramının polis devletleri şeklinde antik yunanda ortaya çıktığı kabul edilir (Acun, Tarman, & Dinç, 2013). Kavram etimolojik olarak incelendiğinde Antik Yunan' da ki şehir devletlerini gösteren "cite" ya da "city" kelimesinden, şehir devletlerine aidiyeti belirten " citizen" ya da " citayen" kelimesine kadar gelişerek ortaya çıkmıştır(Yiğit, 2017). Vatandaşlık anlayışının Atina' da gelişmesinde o zamanın düşünürlerinden olan Aristoteles, Sokrates ve Platonun etkisi tartışılmazdır, devlet ve birey üzerinde yaptıkları gözlemleri eserlerine aktararak vatandaşlık anlayışının gelişmesine katkı sunarak bu durumu kanıtlamışlardır. Nitekim vatandaşlık anlayışı o günlerden başlayarak çok kültürlü devlet yapılarından geçerek günümüze kadar farklı değişimler göstermiştir. Antik çağlarda vatandaşlık savaş sürecinde toplumların ortak karar alma özellikleri ile ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Karar alma süreçlerinde halkın genel kesiminden ziyade belli başlı aristokratların söz sahibi olması ise vatandaşlık kavramını sınırlandırdığını göstermektedir. Kısacası Antik Çağda vatandaşlığın ayrıcalık özelliği taşıdığı ve belli bir zümre ile sınırlı kaldığı bilinmektedir (Acun, Tarman, Dinç, 2013)

Roma dönemine baktığımızda ise kadınlar hariç vatandaşlığın, sadece özgür insanlara sunulan bir değer olduğu bilinmektedir yani köleler gibi özgürlüğü bulunmayan insanlar bu haktan yararlanamamıştır. Dünya da Rönesans, Reform ve Aydınlanma Çağ'ı gibi gelişim hareketleri imparatorlukları yıkarak yerini ulus devletlerine bırakmış, vatandaşlık kavramının da asıl olması gerektiği özelliklerle donanmasında önemli bir etken olmuştur. Bu yeni süreçle birlikte farklı milletlerin birçoğu kendi ülkesini kurmaya başladığında devlet yöneticileri de kendi halkına vatandaşlık eğitimi verme gereği duymuşlardır. Vatandaşlık eğitiminin verilmesi kararında bir ülkenin tüm halkının kültürel ve ideolojik bakımdan bir çatı altında birleştirilmesi gereğinden hareketle yola çıkılmıştır. Devletler, vatandaşlarından gelen şikayetleri en aza düşürebilmek ve istenilen vatandaş profilini yetiştirebilmek için genelde eğitim sistemini özelde ise okulları önemli bir araç olarak görmektedirler. 21. Yüzyıla geldiğimizde ise vatandaşlık kavramının tek bir kavram olmaktan çıkarak daha farklı kavramsal boyutlara büründüğü görülmüştür ve bu durum vatandaşlık kavramının yeniden tartışılmasına yol

açmıştır. Örneğin; günümüzde ihtiyaçlardan doğan vatandaşlık kavramı yeni kavramlarla anılmaya başlamıştır, bunlardan bazıları şu şekildedir; aktif vatandaşlık, örgütsel vatandaşlık, küresel vatandaşlık, etkin vatandaşlık, ekolojik vatandaşlık, etkili vatandaşlık, çevresel vatandaşlık gibi yeni kavramlar ile karşımıza çıkmaktadır (Acun, Tarman, Dinç, 2013). Bu bilgilerden yola çıkarak vatandaşlığın literatür olarak zenginliği görülmektedir, bunlara ek olarak kendi vatanımızdaki vatandaşlık konularında temel kaynağımız olan anayasa da ise, 66. Madde' de Türk vatandaşlığının tanımı şu şekilde belirtilmiştir:" Türk Devleti' ne vatandaşlık bağı ile bağı olan herkes Türk'tür. Türk ananın ya da Türk babanın çocuğu Türk'tür. Vatandaşlık kanunun gösterdiği şartlarla ile elde edilir ve sadece kanunda belirtilen hallerde kaybedilir" şeklinde ifade edilmiştir.

Sosyal Bilimler de vatandaşlık siyasal ve sosyolojik bir kavram olarak ele alınmıştır. Bu yönden vatandaşlık fikri kişiler ve toplumlarda siyasi ya da sosyolojik kültürel bir gruba bağlı olmayı gerektirdiği fikri ilişkilendirilmiştir. Vatandaşlığın resmi olarak konumu hakları ile yükümlülükleri kanun çerçevesi ile ilişkilendirilmiştir. Buna göre ise bireyler ve gruplar hak ve sorumlulukların kurumsallaşmasıyla birbirlerine bağlı hale gelmişlerdir. Bir ulus devlette vatandaşlığın özelliklerini, (Pierson, 2017)' ın şu şekilde belirtmiştir; statü, haklar, görevler, eşitlik ve aktif katılım" şeklinde olacağını ifade etmiştir. Heater (2007)' ın vatandaşlık tanımı ise sadakat odağı ve görevlerin bir ölçüsü olarak vatandaşlığı tanımlamaktadır (Acun, Tarman, & Dinç, 2013). Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS, 1994) Sosyal bilgiler içerisindeki vatandaşlığın tanımı şekilde ifade edilmiştir; "küreselleşen dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşı olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme becerisini geliştirmek için gençlere yardımcı olmak", şeklinde dile getirmiştir (Kuş, Aksu, 2017).

Vatandaşlık ile ilgili yapılan tanımlar kapsamından anlaşıldığı üzere tarihsel süreç içerisinde vatandaşlığa farklı tanımlamalar ve yorumlamalar getirilmiştir. Vatandaşa sunulan sorumluluklar ve haklar doğrultusunda vatandaşlığın sahip olması gereken özelliklerde farklı şekillerde ele alınmıştır. Ulusal ve evrensel sorunlara çözüm yolları bulmaya çalışan ülkeler bu çözümü eğitimde bulmuşlar ve sayede yeni bir ders okul programlarında yer belirtilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin de en belirgin özelliği insanı eğitmek ona haklarını, yükümlülüklerini bildirmek belirtilen ders sayesinde gerçekleşme imkânı bulunulmuştur. Bu şekilde kişilerin, duyarlı ve sorumlu vatandaş özellikleriyle donatılması mecburi bir hal almıştır. 20. Yüzyılın ilk zamanlarında telaffuz edilmeye başlanılan sosyal bilgiler teriminin manasında ve sosyal bilgiler muhtevasında vatandaşlık eğitimi önemli ve değerli bir konumda olmuştur. Bu şekilde geçmişten günümüze kadar yapılan birçok sosyal bilgiler kavramının açıklanmasında

vatandaşlık eğitimi şüphe getirmez bir şekilde yerini almıştır (Kayaalp, Karameşe, 2020). Bu şekilde vatandaşlık eğitimi de farklı boyutları ile gündemdeki yerini muhafaza etmiştir. Vatandaşlık eğitimine baktığımız zaman hayat boyu süren dinamik bir süreçtir. Ancak öğretimi ilk ve orta dereceli okullarda gerçekleştirilmiştir. ABD, Kanada, Avustralya, Finlandiya, Singapur vb. ülkelerde hatta ülkemizde de vatandaşlık dersi sosyal bilgiler dersi aracılığıyla verilmektedir. Her devletin vatandaşından ve bununla beraber vatandaşlık eğitiminden beklentileri farklılıklar göstermektedir. Türkiye'nin yönetim şekli demokrasidir. Türkiye gibi yönetim şekli demokrasi olan devletlerde problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, karar alma becerisine sahip, üst düzey düşünme becerisine sahip vatandaşlara gerek duyulduğu açıktır. Bu bireylerin yetişmesinde eğitim sistemi Sosyal Bilgiler programı ile gündeme gelen aktif ve katılımcı vatandaş yetiştirmeleri ile gündeme gelmiştir(Yiğit, 2017). Sosyal bilgileri ortaya çıkmasında en önemli etkinin ve gelişimde temel etkenin vatandaşlık sorunsalı olduğu görülmektedir (Kuş, Aksu, 2017).

Vatandaşlık eğitimini etkileyen çeşitli değişkenler olduğu bilinmektedir. Bunlar içerisinde vatandaşlık eğitiminde en etkili faktörlerden ve eğitim sisteminin bel kemiği öğretmenlerdir. Çünkü öğretmenlerin inandıkları inançları, öğretmenlerin sınıf içerisindeki öğretim süreçlerini, sınıf içi etkinliklerini, uygulamalarını ve davranışlarını da etkilemektedir. Vatandaşlık biliminin tanımı genel hatları ile Sosyal Bilgiler dersi içerisinde verilmektedir. Okullar bu prosedür ile kendi bünyesinde bulunan öğrencileri Sosyal Bilgiler dersi içerisinde öğrencileri bu özellikler ile yetiştirmektedir. Kuş, Aksu'nun (2017) belirttiğine göre Türkiye'de sosyal bilgiler vasıtası ile verilen vatandaşlık eğitiminin amacı, sorumluluklarının, yükümlülüklerinin farkında ve vatanına ve cumhuriyetine sahip çıkan, devletindeki organların nasıl işlediğini bilen vatandaşlar yetiştirmektir.

Vatandaşlık okuryazarı olmak ve vatandaşlığı öğrenmenin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Vatandaşlığın öğrenme ve eğitimde vatandaşlığın önemi şu şekilde özetlenebilir;

- Vatandaş okuryazarı kişiler, kendine ait olan hak ve yükümlülüklerinin bilincinde olarak sorumluluklarını yerine getirmesini sağlar.
- Kendi hayatında siyasal ve sosyal anlamda yaşanılanlar hakkında söz sahibi olandır.
- Vatandaşlık eğitimi bireyin, toplumun iyiliğine katkısı vardır.
- Görüşlerini ve düşüncelerini açıklayarak araştırma, problem çözme, sorgulayabilme becerileri ile donanmıştır.
- Yaşadığı çevre içerisinde etkin olarak duyarlı bir vatandaşlık yönünü geliştirecektir.

- Yaşadığı ülkesinde hatta dünya üzerinde etki oluşturabilme potansiyeline sahip olacaktır.
- Vatandaş okuryazarı kişiler, kendi ülkesinde ve diğer ülkelerdeki temel sorunları algılama yetisine sahip olacaklardır.
- Vatandaşlık eğitimi alan bireyler ülkesinin kendisi üzerinde hak ve sorumluluklarını ve kendisinin de devleti üzerindeki hak ve sorumluluklarını bilmesini sağlamaktadır.

Demokrasi ve insan haklarının devam edebilmesi için vatandaşlık eğitimine her alanda ihtiyaç vardır ve bu kavramlar vatandaşlara doğru biçimde öğretilmelidir. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi ile bireylerin birden fazla beceri ile yetkinliklerinin artması hedeflenmiştir. Bireyin kendi çevresinde ya da başka bir yerde yaşanan problemleri doğru bir şekilde algılamasında ve bu problemleri çözüm odaklı bir şekilde fikirlerini bir üst boyuta taşımasında vatandaşlık eğitimi ve öğretiminin değeri yadsınamayacak derece büyüktür.

Literatür tarama tekniği; literatür taraması kuramsal çalışmalar için değil, bütün yeni sahalarda müracaat edilen birinci basamaktır. Köroğlu (2015) 'in belirttiğine göre, bu süreç, belirli bir konu üzerinde yayınlanarak birden fazla çalışmalarda derinlemesine ve sistematik açıdan incelenmesi şeklinde belirtilmiştir. Köroğlu (2015)'in yaptığı bu açıklamaya istinaden literatür taraması ve araştırılan konu ile alakalı yapılmış çalışmalar incelenerek belirlenen araştırma probleminin önceden cevaplandırılıp cevaplandırılmadığı tespit edilebilir. Araştırılan konuya ne şekilde bir dayanak sağlanacağı, çalışmanın büyümesinde ne tür düşünceler ortaya konup belirleneceği konusunda araştıranlara yardımcı olması beklenmektedir. Başka çalışma neticelerinde, ortaya konulan çalışmanın neticeleri birbirleriyle karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıklarına bakabilmemizi sağlamaktadır.

Literatür taramasının amacı özetle şu şekildedir; çalışma için gereksinim hissedilen verilerin alınmasıyla belirtile bilinir (Demirci, 2014).

Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi kapsamında incelenen çalışmalarda da genellikle tercih edilen literatür taraması; bilgi edinilen alanda, araştırma kapsamındaki verileri kontrol ederek ihtiyaç duyulan verilere varmayı hedefleyen ayrıntılı bir araştırma ve verilerin düzgün biçimde birleşmesini sağlayan sağlayan süreçtir. 2005'li yıllardan günümüze dünyada vatandaşlık öğretim programında sürekli çağın yenilikleri karşısında gelişime ve değişime uğramıştır, yapılandırmacı anlayışın benimsenmesi ile akademik çalışmalar için yeni konular oluşmasında da etkili olmuştur. Çalışmamızda da yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesi ile farklı çalışma konularının ortaya çıktığı ve yüksek lisans ve doktora tezlerinde konuların çeşitliliğini ve zenginliğini gözler önüne sermektedir. Bunun üzerine literatür taraması tekniği ve alanyazın incelemesini önemli olmasını sağlayan bir diğer durum ise, araştırmacıların konu alanı

içerisinde tercih ettiklerinden ötürü sorunları nasıl çözebileceklerini bilirler. Bu özellikleri göz önünde alarak araştırmamız için yaptığımız alanyazın taramasında vatandaşlık eğitimi ve öğretiminde yüksek lisans tezlerini inceleyen geniş kapsamlı bir çalışma olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sebeple çalışmamıza ışık olacak literatür ve alanyazı incelemelerinin vatandaşlık eğitimi ve öğretimi kapsamındaki yüksek lisans tez çalışmalarının araştırılmasının ve incelenmesinin gerekli olduğu anlaşılmıştır. Bu şekilde araştırmamızın problemini "2010 – 2020 yılları arasında vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tez çalışmalarını metodoloji ve konu olarak yönelimleri nasıldır?" şeklinde sorusu ortaya çıkmıştır.

## 1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Alanyazın araştırmada, alanla alakalı ortaya çıkarılıp konulan araştırmaların değer görülen önemli yerlerini kapsayarak alanyazının, durumunu anlama ve değerlendirmede bulunma amaçlanır. Bundan dolayı vatandaşlık eğitimi ve öğretimindeki yüksek lisans çalışmalarında farklı yönelimleri çıkarma alanyazına dair birleştirici bir değerlendirme yapılması ve alanın büyümesine sağladığı fayda sebebiyle son derece önemlidir. Alanyazın inceleme çalışmaları, alanda ortaya çıkan verileri değerlendirerek yeni yapılacak çalışmalara yön verir. Günümüzde her alanda değişim, gelişim ve yenilik gösteren eğitim ve öğretim sistemleri kendini vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında da göstermiştir. Hatta vatandaşlığın devletle ilişkisine istinaden devletler ne kadar gelişim ve değişim gösterir ise eğitime nispetle vatandaşlık eğitimine de bir o kadar yatırım yapmaları diğer devletlere karşı güçlülüğün simgesi olarak görülmektedir. Bu alanda çalışılmış yüksek lisans tezlerini konu alanı ve metodolojik olarak farklı şekillerde araştırılmasının yeni yapılacak olan araştırmalara kaynaklık edecek ve yol göstereceği düşünülmektedir.

Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi kapsamında ortaya çıkarılan yüksek lisans tezlerini alanyazında geniş alanda inceleyen ve var olan mevcut bir araştırma olmaması ve çalışmanın yüksek lisans tezlerine ait istatistiksel sonuçları, kullanılan yöntemleri, yıllara göre dağılımları vb. gibi birden fazla ve önemli sonucu ortaya koyarak araştırmamızı önemli kılmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında; bu alanla ilgilenen eğitimcilere, akademisyenlere, lisans/lisansüstü öğrencilere ve öğretmenlere bu konuda yapılmış araştırmalar, danışmanlar, üzerinde araştırılan konular, yıllar göre eğilimler açısından onlara destek olacak ve yol gösterecek araştırma olması açısından önemlidir. Bu şekilde enstitülere, üniversitelere, danışman unvanlarına, anabilim dalına, bilim dalına, tez diline, araştırma konularına sayfa sayısına, çalışma grubuna, örnekleme yöntemlerine, örneklem büyüklüğüne, analiz yöntemine, veri toplama araçlarına, araştırma

desenine, güvenirlik ve geçerlik yöntemleri şeklinde alanyazını genel olarak sunduğu için bu konuda yeni araştırmalar yapmak isteyenler için pek çok alanda faydası olacağına inanılmaktadır.

Sosyal Bilgilerin muhtevasını sosyal bilimler ile oluşmuştur. 4, 5, 6. ve 7. sınıf seviyesindeki öğrencilere göre sosyal bilimlerin çalışmalarından öğrencilerin gereksinim duyduğu kadar alıntılar yapılarak Sosyal Bilgiler dersinin muhtevası oluşturulur. Bundan dolayı bahsettiğimiz yararlar ortaokul öğrencilerine Sosyal Bilgiler dersi aracılığı ile verilmiştir. Lise düzeyindeki vatandaşlık insan hakları ve Demokrasi öğretiminin temel basamağını, ilkokulda görülen hayat bilgisi ve 4.sınıfta başlayıp 7. Sınıfın sonuna kadar süren Sosyal bilgiler dersi ile oluşturulmuştur. Bu durum Sosyal Bilgilerin vatandaşlık eğitimindeki önemini gösterir. Vatandaşlık konuları; yaşadığı toplumda öğrencilerin etkin ve üretken bir birey haline gelmesinde önem arz etmekle ve sosyal bilgiler dersi içinde çeşitli sınıf ve ünitelerde yer bulmaktadır. Dolayısıyla sosyal bilgiler dersi vatandaşlık ile ilgili eğitim-öğretim konularının ortaokullarda öğrencilere aktarıldığı ve öğrencilerin hayata hazırlamasına önemli derecede katkı sunan ana bir ders olarak nitelendirilebilir. Vatandaşlık konuları sosyal bilgiler dersinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu sebeple vatandaşlık alanında yapılan çalışmalar Sosyal Bilgiler dersini eğitim- öğretimini dolayısıyla çalışmada vatandaşlık ile ilgili yapılmış tezlerin genel özellikleri ortaya konulmuş ve tanıtımlar yapılmıştır. Oysa bununla birlikte Tablo 5’ de de görüleceği üzere Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Vatandaşlık ile ilgili tezlerin çok az yapıldığı tespit edilmektedir.

### 1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılan araştırmanın gayesi 2010 – 2020 yıllarında Türkiye’ de yüksek lisans alanında yazılan vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanındaki tez çalışmalarının konu alanı ve metodolojik olarak eğilimlerinin belirlenmesidir. Buna göre yapılan çalışmanın problem cümlesi “2010 – 2020” yılları arasında vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin konu alanı ve metodolojik olarak eğilimleri nasıldır?” şeklinde belirlenmiştir.

Bu problem ışığında aşağıda verilen çalışmanın alt problemlerine cevap aranmıştır:

1) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin konu alanları nasıl dağılım göstermektedir?

2) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin yıllara göre dağılımı nasıldır?

3) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin üniversitelere göre dağılımı nasıldır?

4)Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin enstitülere göre dağılımları nasıldır?

5) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin anabilim dalına göre dağılımları nasıldır?

6) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin bilim dalına göre dağılımları nasıldır?

7) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tez çalışmalarının yazım dili nedir?

8) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış Yüksek lisans tezlerinin sayfa sayılarına göre dağılımı nasıldır?

9) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin danışman unvanlarına göre dağılımı nasıldır?

10) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin çalışma gruplarının yıllara göre dağılımı nasıldır?

11) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin örneklem yöntemlerinin yıllara göre dağılımı nasıldır?

12) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin örneklem büyüklüğüne göre dağılımları nasıldır?

13) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin araştırma yöntemlerinin yıllara göre dağılımları nasıldır?

14) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin araştırma desenlerine (model) göre dağılımları nasıldır?

15) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin veri toplama araçlarına göre dağılımları nasıldır?

16) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin analiz yöntemlerine göre dağılımları nasıldır?

17) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin geçerlik yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?

18) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin güvenirlik yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?

### 1.4. VARSAYIMLAR

Çalışmada aşağıda ifade edilen varsayımlardan hareketle konu araştırılmıştır;

1. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi kapsamında yazılan yüksek lisans tezlerinin Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nda indekslenme çalışmalarının eksiksiz yapıldığı varsayılmıştır.

2. 2010 – 2020 yılları arasında Türkiye' de Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılan yüksek lisans tezlerinin enstitüler tarafından Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'na hatasız olarak verildiği varsayılmıştır.

### 1.5. SINIRLILIKLAR

Bu çalışmada;

1. Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'na ait veri tabanında bulunan vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alan yazınında bulunan çalışmalar arasından sadece yüksek lisans tezleri ile,

2. Araştırma kapsamında incelenecek olan 2010 – 2020 yılları arasında vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezleri ile,

3. Ulusal tez merkezinden 20.09.2021 tarihinde ulaşılan erişime izinli 169 yüksek lisans tezi ile sınırlıdır.

### 1.6. TANIMLAR

**EĞİTİM:** Eğitim tüm kesimde insanları ilgilendiren bir alandır. Etki ettiği alanlar ve sınırları geniştir, bu yüzden birçok eğitim tanımlarına rastlamamız mümkündür. En genel tanımı ile eğitim bir kültürleme süreci olarak ifade edilmiştir (cihaddemirli.com). Kültürleme ise insanın doğumundan ömrünün sonuna kadar toplumun kültür içeriğini öğrenmesi, toplumca istenilen insan olma süreci şeklinde ifade edilmiştir (Sağlam, 2009).

**ÖĞRETİM:** Öğretim teriminin iki çeşit anlamı oluşturulmuştur. Birincisi, öğretim kurumundaki öğretme etkinliği olarak dar anlamdır ki buna göre öğretim terimi ile öğretmene

olan öğretme sürecinde, verimli belli bir program dahilinde uygun koşullar gözetilerek oluşturulması şeklinde açıklana bilinir (Sağlam, 2009).

**VATANDAŞLIK:** Devletin, tek yanlı iradesi ile şartlarını ve hükümlerini belirlediği hukuksal statüyü gerçekleştiren, insanlarla arasında kurduğu bağdır (Çiçek, 2018).

**YÜKSEK LİSANS:** Kelimenin kökeni İngilizce de "master" olarak ifade edilen ve Türkçeye uyarlanan bu kelime lisans programını tamamlayanlar için herhangi bir konuda dikkatini çeken ilgi duyduğu bir alanla ilgili hem kısıtlı hem de derinlemesine araştırmalar yaparak kendine nitelik ve beceri edinmesine katkı sağlar, bu sayede bilgi haznesini genişleterek geliştirir, lisanstan mezun olan adayların akademik sürece varmadan önceki son durağını yüksek lisans olarak belirtmişlerdir (Nas,Peyman, Arat, 2016; www.akademikkaynak.com; Şen, 2013).

# BÖLÜM-II

# KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLİŞKİLİ ARAŞTIRMALAR

## 2.1. EĞİTİM VE ÖĞRETİM

İnsanın doğumu ile başlayıp ömrünün sonuna kadar süren sistemin adı kaynaklarda eğitim kavramı ile açıklanır, bireyin çok farklı şeylerle örneğin bireysel, siyasi, kültürel, ekonomik vd. gibi sürekli olarak karşılıklı ya da tek taraflı etkileşimleri hayatının her alanında kendini gösterir. Bu sebeple eğitim kavramının tanımını yapmak zordur. Etimolojik (kökenbilim) olarak eğitim (education) kelimesinin kökü Latinceden türetilmiş olarak "Educare", ve "Educere" kelimelerine karşılık olarak geldiği ifade edilir." Educare", kelimesi öğrenen bireyi farklı bir özellik ile bezendirmek için talim ettirmek anlamına gelen ve bir sertifika, diploma ya da bir becerinin edinildiği yazılı onayı ile nihayete erdirilir. "Educere" olarak ifade edilen kelime ise olgunlaşma, kişinin önce öz benliğini daha sonra dünyayı araştırmasına katkıda bulunma, insan olarak düşünceleri ve becerileri kıymetli olduklarından fikirleri gözlemek ve kabiliyetleri geliştirmek manalarını kapsamaktadır. "educare" ve "educere" kelimelerinin ideal olarak aynı alanda değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur. Ülkemizde ise "eğ", "eğmek" kökünden türetilerek, bükmek, uygulamak öğretmek yetiştirmek, geliştirmek, alıştırmak, egemenlik altına almak yönlendirmek gibi anlamları eğitim kavramı ile açıklamaktayız (Sağlam, 2009).

Tarih boyunca eğitimin pek çok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlar, zamanın koşullarına ve uygulamalara göre çeşitlilikler göstermektedir. Yapılan bu tanımların birçoğu eğitimden öte belli felsefi düşüncelerin ve yaklaşımların eğitimden ne istediği ve beklediğiyle ilgilidir. Örnek olarak İdealist yaklaşıma göre eğitim kişinin mükemmeliyete varma emeklerinin bir süreci olarak kabul edilirken, realist düşünürler hali hazırda bulunan kültürel mirası yeni nesillere ulaştırma süreci olarak tanımlarlar. Bu şekilde farklı yaklaşımlar eğitim üzerinde etkili olmuşlar örneğin, Pragmatistler eğitimi, kişilerin hayatlarını tekrardan şekillendirerek bireyleri yetiştirme zamanı olduğunu benimserler. Natüralistler de ise eğitimi, doğaya göre yaşayarak onu yönlendirme aralığı olarak tanımlarlar. İlk kez Dewey, 1920'lerde eğitim sürecini ayrıntılı bir biçimde inceleyerek, olup bitenleri araştırmış ve sonuç olarak eğitim kavramını, "yaşantıların yeniden örgütlenmesi ya da yenilenmesi" olarak ifade etmiştir. Dewey' in ortaya çıkardığı verilerden hareketle kendisinden sonra gelenler dahi, onun yolunu benimsemişler ve eğitimin tanımını daha anlaşılır hale getirmeye uğraşmışlardır.

Eğitimin görevlerini Preston, şu şekilde ifade etmiştir," istendik tepkileri ve istenilen yenilikleri en iyi biçimde yapabilme birey için gerekli bir çevre düzenlemek" şeklinde belirtmiştir. Tyler da eğitimin, insanların davranış şekillerine yenilik getirme olarak ifade etmiştir. Ülkemizde eğitim kavramı ile ilgili en fazla görüş birliğine varılan tanım ise Ertürk' ün, "İnsanların, hareketlerinde kendi yaşantısı yoluyla ve bilerek davranışlarını istenilen yönde hareket meydana getirme süreci" olarak belirtilmiştir. Ertürk'ün tanımına göre eğitimin niteliğine dair dört özellik sunmuştur:

- Eğitim, istenilen davranışı oluşturma şeklidir.
- Bir davranış ancak deneyimlenerek kazanılabilmektedir.
- Önceden belirlenen eğitim hedeflerine göre eğitilen bireyde davranış değişikliği oluşturulmaktadır.
- Davranış kazanımı, planlı bir eğitim zamanı içerisinde olmaya bağlıdır.

Eğitimin ifade edilen yukarıdaki özellikleri dışında, eğitim ile elde edilmeye çalışılan en önemli amaçlardan birisi de kültür aktarımıdır. Eğitilen insanların içinde bulunduğu topluma sosyal ve kültürel alanda uyumlu olması, etkileşimde bulunularak değiştirmesi ve geliştirmesi beklentilerin en başında yer almaktadır. Eğitim sistemimizin genel hedefleri incelendiğinde yetiştirilmesi kabul gören insan tipi "bir yandan ulusal kültüre bağlı, geleneklere bağlı, ulusal değerleri olma ve diğer yandan değişime ve yeniliklere açık olma" şeklinde ifade edildiği belirtilmiştir. Burada en önemli gerçeklerden birisi öğrenci, öğretmen ve diğer eğitim çalışanlarının birer üyesi olduğu kültürün değerlerinden bağımsız olmadığıdır (Sağlam,2009).

Eğitimin öğretme – öğrenme, amaçları ve değerlendirmesi gibi üç esas üyesi vardır. Aslında eğitim süreci bir hedefle başlar, öğretim ve öğrenme etkinlikleriyle sürer ve değerlendirme ile nihayet bulur. Bu durumda öğretim, okullarda belirlenmiş hedeflere göre farklı kademelerde gerçekleştirilen, öğretme ve öğrenme etkinlikleri genel olarak tanımlanabilir. Öğretimi "Bir dersin öğretim programında belirlenen kaidelere uygun bir biçimde öğretme-öğrenme süreci içerisinde lazım olan hazırlıkların yerine getirilmesi, bu şekilde bir sürecin oluşturulmasında sürecin, ürün olarak meydana gelmesinde istenilen yönde oluşması beklenilen davranışların tümü oluncaya değin, elden geldiğince faydalılığının sürdüğü hizmetler" olarak belirtilmiştir (Savran, 2021). Önceden hazırlanmış bir program içerisinde planlanan, uygulanan ve değerlendirilen, hedefi, sadece insanların etkin öğrenmesine yardımcı olmak, genellikle ders ve öğrenilen uygulamalarla kasıtlı olarak ifade edilen etkinliklerdir (Sağlam,2014)

Öğretim, İngilizce'de "teaching" veya "instruction", Fransızca'da "enseignement", Almanca'da "lehren" veyahut "ausbildung" sözcüklerine denk gelmektedir (Duman, 2003). Öğretimin Eski Türkçe'de denk geldiği sözcük de "tedrisat" sözcüğüdür. Tedrisat belli bir hedefe göre istenilen malumatı verme, öğretme görevidir. Öğretim de eğitim gibi kurum veyahut sistem, eylem ve süreç manasında kullanılabilmektedir (Savran, 2021).

## 2.2 . VATANDAŞLIĞIN TANIMI VE ÖNEMİ

Vatandaşlık terimi günümüzde genel manada kişinin, devletlerindeki siyasal yapıların bir parçası manasına gelmektedir. Vatandaş kavramının tanımı olarak bir ülkede yaşamanı sağlayan insanların devletin verdiği haklardan faydalanması adına o ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlanmasıdır (Kırıkçı, 2013). Başka bir tanımda, vatandaşlık kavramı, bireyin belirli bir vatana sahip olma ve o vatanın yasal düzenlemelerine, ortak değerlerine, örf-adet vb. toplumsal düzenlemelerine uyumlu davranışları olarak "vatandaşlık" kelimesini ifade edebiliriz (Uğurlu, 2011). Bireyler sosyal bir varlık oldukları için belli bir toplum içerisinde yaşamaya mecburdurlar. Toplumda yaşamak için sosyal anlamda huzur ve barışsın sağlanması için belli kurallara riayet edilmesi gereklidir. Eski zaman topluluklarında bu düzenlenin korunması adına gerek yazılı gerek yazılı olmayan kurallar silsilesi oluşturulmuştur, topluluklardan devletlerin kurulmasına doğru bir geçişte bu denge de önemli olmuştur.

Eski zamanlarda insanların devlet ile ilişkilerinde günümüzdeki gibi bir bağlı olma durumları söz konusu değildi. İnsanların vatandaş statüsünde olması için bazı şartları sağlaması gerekirdi, bu şartlara örnek olarak inanların dahil oldukları aile, ırk ve din gibi yapıları bu şartlar için önemliydi. Toplu olarak yapılan törenlere katılma durumu olanlar toplumun vatandaşı konumunda kabul görüyordu, şartları sağlamayıp katılamayanlarda bu konumdan mahrum olarak hayatlarına devam etmekteydiler. Bu uygarlıklardan olan Roma ve Atina da ise durumlar farklı değildi, vatandaşlık konumu hukuksal sorumluluklarından ziyade dini nitelik şeklinde önemi belirtilirdi. Bundan dolayı dini ritüellere katılma statüsünde bulunan insanlara Atina, Roma gibi devletlerin vatandaşı kabul etmişler. Antik Yunan'da yaşamını sürdüren insanlardan yalnızca hür ve reşit olan erkeklerin vatandaşlığı kabul ediliyordu (Kırıkçı, 2013)

Antik Yunan devletlerindeki vatandaşlık kavramı günümüzdeki vatandaşlık kavramından birçok bakımdan farklıdır. Yunan şehir devletleri içerisinde Atina kenti, diğer kent devletlerine nazaran gelişmiş bir toplumsal ruha sahip olduğu için demokrasinin doğduğu kent olarak bilinir ama Atina da aynı Yunan devleti gibi demokrasinin pek çok özelliğinden noksandır. Örneğin; yalnızca yirmi yaşına basan erkeklere oy kullanma hakkı verilir, geride kalan kesim ise bu haktan mahrum olarak hayatlarına devam ediyorlardı (Kırıkçı, 2013). Daha

sonra vatandaşlık teriminin ifade ettiği mana değişerek vatandaş olabilmenin şartı kan esasına bağlanmıştır bu değişen mana ilkel toplumlarda görülmeye başlanmıştır. Bu yeni şart da demokrasiyi eksik bıraktığı için Roma ve Yunan site devletleri vatandaşlık statüsünün yasalarla belirleyerek kişiler arasındaki eşitlik dengesinin oluşabilmesi amacı doğrultusunda yeni arayışlara koyulmuşlardır. Vatandaşlık kavramı Ortaçağ zamana gelene kadar zaman içerisinde farklı şekillerde değişim göstererek bu çağda farklı bir hal almıştır. Bu değişimlerin sebebi siyasi yapılar ve sosyal değişimlerdir. Bu dönem için her alandaki değişimin sebebi ve en büyük etkeni kavimler göçüdür. Bu göç hareketi Avrupa'ya doğru olduğu için yeni Avrupa toplumunun oluşmasına vesile olmuştur. Bu durum toplumsal düzeni ve konulan kanunları tamamı ile değiştirmiştir, Hristiyanlık dinine mensup olanlar kendi aralarında birleşerek farklı dine mensup olanları dışlamışlardır, bu durum vatandaşlığı farklı bir boyuta geçmiştir ve vatandaşlık statüsü tıpkı diğer unsurlar gibi Avrupa da din adamlarının egemenliğine geçmiştir (Kırıkçı, 2013). Daha sonra devrimler dönemi başlamıştır farkı olaylar ve özellikle haçlı seferleri ile kilisenin yetki ve gücü azalmış, yeni bir dönem daha filizlenerek insanlar bilime, yeni yerler keşfetmeye başlamışlardır bu yeni yönelimler Rönesans ve Reform hareketinin ortaya çıkmasını sağlamış ve Fransız ihtilaline değin insan değerinin varlığının, haklarının önemi her yenilik hareketinde belirlenmiştir ve vatandaşlık tanımının içini doldurmuştur (Kırıkçı,2013)

Sosyal asayişin korunması adına ortaya konulan bu kurallara riayet edilmemesi ise toplumsal tepkilere sebep olur. Belirtildiği gibi toplumda insanlara hak ve yetkilerin yapılması sağlanırken bazı özgürlükleri de kısıtlamaktadır. Özgürlüklerin sınırsızlığı toplumsal bir düzende mümkün değildir. Toplumdaki bütün insanların özgürlük için her davranışı devam ettirmesi, öbür insanların özgürlüğünü etkileyeceğinden bütün insanlar oluşturulan kurallara uymakla görevlidir (Ereş, 2015). Ülkelerin ortaya çıkardığı kurallar ve yaptırımlar sosyal düzenin ve insanların çıkarlarını korumaya yöneliktir. İnsanların devlete karşı olan ödevlerin ve devletin de bireylere sunduğu imkanlar arasındaki düzen ve güven sarsılmadığı sürece bireyler ve devletler karşılıklı olarak her daim birbirlerinden hoşnut olacaklardır (Yılmaz, 2002). Devlet kelimesinin ortaya konulması ve insanların bu kurallara göre bir arada yaşamaya başlamasıyla beraber gereksinim duyulan kurumlar oluşturulmuştur. Bu oluşturulan denge de devletle beraber iki kavramda literatürümüze girmiştir; vatandaş, vatandaşlık kelimeleri şeklinde ifade edilmiştir (Ereş, 2015).

Bireyin devlete ait olduğunu gösteren kavramın adını vatandaş olarak adlandırmışlardır. Bu süreç doğduğu andan itibaren verilen bir haktır ve bir ülkede yaşayan insanların başka ülkelerde yaşayan insanlardan ayırt edilmesini sağlar (Ünsal, 2009). Vatandaşlık kişi ile devlet

arasındaki sorunları halledip, iyileştiren siyasi bağ niteliği taşır (Sejersen, 2008). Vatandaşlık, niteliklerinin zaman içerisinde farklılık göstermesi sebebi ile dinamiktir; manasının çeşitli toplumlarda değişik uygulamalarda ve değişik çağlarda ortaya çıkması, çevre ve şartlara göre farklılaşması bakımından bağlamsaldır (Schugurensky, 2005). Vatandaşlık kavramı bu dönemde ortaya çıkan bir kavram değildir. Demokratik devletlerde, o devletlerde barınan kişilerin devlet nezdinde anayasada belirtilmiş haklardan yararlanmaları adına ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlanan bireyler vatandaş ismi ile belirtilmektedir (Çubukçu ve Bayzan, 2013).

Demir ve Acar'a göre vatandaşlık kavramı; "Anne-babanın kökeni, üzerinde dünyaya gelinen devletin ya da kanunların mecbur kıldığı özellikleri sağlayıp sağlayamadığını belirten kimlik şeklinde gösterilir (Demir, Acar, 1997). Vatandaşlık bilgisi insanların kendilerine ve başkalarına karşı sorumluluğudur ve bireyler hak ve sorumluluklarını iyi bir şeklide bilmek mecburiyetindedir (Yılmaz, 2002). Demokrasinin devam edebilmesi adına toplumların sorumluluk alabilen, siyasal süreçlere yararı olan kendi haklarının farkında olan kendini geliştirmiş vatandaşlara gereksinim duyulur. Bugünün çağında siyasal yaşamın merkezine yerleşen vatandaşlık kavramının, modern bir düşünce olmadığı, ilk kez Antik çağ ülkelerinde bu kavramın kullanıldığını ve ardından hiç bırakılmadığı bilinmektedir. Ayrıca tarihsel zaman içerisinde ilk kez ortaya çıktığı anlamına kalmayarak farklı manalar edinilmiş ve çeşitli haklar ve sorumluluklarla bezenmiştir. Burada değişmeyen şey olarak; vatandaşlığın bir kavram olarak ilk izlerine rastlanıldığı günden bugüne hep önemli bir özellik olma niteliğini muhafaza etmesi olarak sayabiliriz (Schnapper, 2005).

Roma cumhuriyeti döneminde de kadınlar dışında, vatandaşlık imparatorluk sınırları içinde özgür bireylere sunulan eşit bir statü özelliği kazanmıştır. Vatandaşlığın siyasal bağlılık ve birey ile devlet arasındaki haklar ve sorumluluklar açısından algılandığı bu dönemde askerlik yapmak ve vergi vermek, vatandaşların sorumlulukları arasında yerini almıştır. Antik çağda vatandaşlığın gelişimine karşın, Orta Çağda iyi vatandaşın özellikleri, ibadet ve itaat eden kişi olarak değerlendirilmiştir (Heater, 2007). Orta Çağ devrinin son zamanlarında ortaya çıkan Rönesans, reformasyon ve Aydınlanma aşamaları dinsel gücü halka karşı ellerinde koz olarak tutan imparatorlukların yıkılarak ulus devletlerin ortaya çıkmasına ve ulusal vatandaşlık kavramının gelişmesinde etkili olmuştur. Antik Yunan'da üç yüz tane ya da daha fazla sitenin var olduğu bilinmekte ve bu site devletleri kendi aralarında bir siyasal düzeni oluşturdukları ve bu düzeni kuran şahıslara da "yurttaş" kavramı ile isimlendirmişlerdir (Arcanlı, 2019). 21. Yüzyıl ise, bilgi ve iletişim çağı olarak küreselleşmenin ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda

etkisinin fazla hissedildiği bir dönemdir. Bu dönem vatandaşlık kavramının yeniden tartışılmasına sahne olmaktadır (Ersoy, 2013). Dilimize önce "vatandaş" sonra "yurttaş" olarak ortaya çıkan bu kavramlar, Avrupa' da ortaya çıkarak tüm dünyaya yayılmıştır. Vatandaşlık kavramının tarihçesine bakılacak olursa, sadece vatandaşlık uygulamalarının MÖ.8. yüzyıla değin Antik Yunan topraklarında başlayarak süregelmiş ardından günümüz modern anlamında ise Fransız devrimi bu kavramın gelişimi için oldukça önemli olduğunu söyleyebiliriz, Yurttaşlık köken itibari ile bir devlete siyasal olarak bağlılığını ifade eden kavram olarak belirtilmiştir, Latince (civis) ve Yunanca (polities) kökleri itibariyle en basit manada bir siyasal topluluğun üyesi olarak tanımlanmaktadır.

Bilgi iletişim teknolojilerindeki yenilikler bilgiyi kolay yoldan elde edebilmeyi ve bilgi akışının hızlı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamıştır. Teknolojik alanda yaşanan gelişmeler doğrultusunda sosyal medya ağ buluşmaları ülkelerarası farklı aşamada toplumsal, siyasal ve ekonomik faaliyetlerde bulunma, vatandaşlık kavramının yeni bir özellik kazanmasını sağlamıştır (Ezer, Aksüt, 2021). Günümüzde anayasal vatandaşlık, Avrupa vatandaşlığı, dünya vatandaşlığı, dijital vatandaşlık gibi yeni kavramlar bu gelişmeler neticesinde farklı boyutlarda karşımıza çıkmaktadır (Ersoy, 2013). Vatandaşlık ile ilgili temel esaslar vatandaşlık kanun ile tanımlanır. Ülkemizde 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunundaki (TVK) değişiklikler en son 12 Haziran 2009 tarihle 27256 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanmıştır. Vatandaşlık kazanımında kan bağı, toprak esası ve seçme esas kabul edilmiştir. Yine Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 66. Maddesinde vatandaşlıkla ilgili hükümleri düzenlemiştir. Bu maddede yer alan hükümler şunlardır;

- Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.
- Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür.
- Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaydedilir.
- Hiçbir Türk, vatanına bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.
- Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

Maddelerde yer alan ifadelere bakıldığı zaman vatandaşlığın tanımında sürekli bir farklılaşmış ve değişim içerisinde olmuştur. Yukarıda bahsi geçen tanımlardan hareketle toplu bir ifade ile insan, toplum, devlet, siyasal bağ, aidiyet, yasalar, hukuk, devlet-insan, yasa-düzen-vatandaşlık ilişkisi gibi unsurların vurgulandığı söylenebilir. Dünya da her geçen yıla oranla

sorunlar gittikçe artmıştır. Dünyada sürekli savaşların ve kaosun olması sebebiyle vatandaşlığın tanımı ve yükümlülükleri de değişim göstermiştir. İktidarını kaybeden devletlerin içerisindeki düzensizlik, yasaların işlevini yitirmesi, insanın özgürlüğünü bulamadığı hükümetlerde, devlete itaat duygusu azaldığı için insanlar ülkelerine bağlılıklarının kaybetmeye başladığı süreçte farklı çözüm yollarını bulma gereksinimi hissetmişlerdir. Gücü zayıflayan devletlerin vatandaşı olan bireylerin işsizlik, açlık, kıtlık, susuzluk, göçe mecburiyet, terör, savaşlar ve kaoslar gibi sorunlar, insan yaşamına oldukça tehditler göstermeye başlamış ve bu durumun halen sürdürdüğü birçok devlet bulunmaktadır. Tüm bu problemler ve sorunlar vatandaşlık kavramının asıl araştırılması gereken alanlar oluşturmaktadır. Bu nedenle hem yerel hem de ulusal sorunların anlaşılmasında ve etkili çözüm fikirleri oluşturulmasında vatandaşlık ile ilgili bilgi ve kabiliyetlerde kendini geliştirme son derece büyük önem teşkil etmektedir. Vatandaşlığın en rahat etki alanı olan demokrasinin sürdürülebilmesi için vatandaşlık eğitimine ihtiyaç olmaktadır. Hatta toplumların üzerinde bulunduğu topraklarda düzenin sağlanmasının ana etkeni vatandaşlık eğitimi olduğunu ifade edebiliriz. Bu nedenlerle birlikte tüm dünyanın etkili bir vatandaşlık eğitim ve öğretiminin önemini anlaması ve bu yönde gelişmesi zorunludur.

## 2.2. VATANDAŞLIK EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

Ülkeler vatandaşlık, insan hakları, demokrasi eğitimi şeklinde kendi yönetimlerini ve demokrasi anlayışlarını çağrıştıran bir vatandaşlık eğitimi vermektedir. 20. yy vatandaşlarının geçmiş yıllara nazaran katılım oranlarının arttığı tespit edilmiştir. Bu bilgiden hareketle düzenli, sağlıklı ve devam ettirilen bir demokratik düzen, sorumluluk sahibi ve bilgili yuttaşlara ihtiyaç duymaktadırlar (Akçeşme, 2018). Vatandaşlık eğitimi insanların bölgesel ve uluslararası ilişkilerini içerisinde barındıran küresel bir eğitim olduğunu söyleyebiliriz (Kerr, 2008). Vatandaşlık eğitimi bölgesel ve uluslararası seviyede eğitilmesini ve bir dünya vatandaşı olmasını sağlayan etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretim ailede başlayarak okullarda da devam eden bir süreçtir. Kişilerde vatandaşlık bilincinin oluşabilmesi için eğitim içerisinde farklı ders ve metotlardan yararlanmakta da etkili bir yöntemdir. Özellikle bu konuda ilköğretim seviyesinden öğrencilere İnsan Hakları, Vatandaşlık ve Demokrasi dersinin içeriği de bu hedeflere uygun en önemli unsurlardandır (Uyangör, 2007).

Okul içerisindeki tüm yetkililer vatandaşlık eğitiminden sorumludur (Turan, Yıldırım, 2016). Günümüz dünyasında çağdaş olan devletlerin genel anlamda yönetim sisteminde demokrasiyi kullanırlar. Devletler ömürlerinin uzun sürmesi için vatandaşlarının hak ve sorumluluklarının bilincinde, ülkelerine karşı görev ve yükümlülüklerini bilen kişiler olarak

vatandaşlarını eğitmek isterler (Bulandere, 2014). Vatandaşların bu özelliklerine sahip olabilmesi içinde insan hakları, vatandaşlık ve demokrasi terimlerine ilişkin eğitilmesi de bütün toplum için önem taşımaktadır (Bulandere, 2014). Etkili vatandaşların yetiştirilmesi için okul, öğretmen ve programı oluşturanlara bu konuda büyük yükümlülükler verilmiştir. Çünkü günümüzde insanların yaşadıkları topluma uyum sağlaması amacı ile vatandaşlık eğitimiyle ilgili dersler verilmektedir. İyi ve etkili bir vatandaşın sahip olduğu kazanım, beceri ve davranışları elde edebilecekleri doğru yaklaşımlar doğru eğitim ve öğretim araçları ve buna göre bir öğretim programının gereksinim ortaya koymuştur (Karasu- Avcı, Faiz, Turan 2020).

Vatandaşlık olgusunun, siyasal hayatın varlık nedenini aynı zaman da siyasal davranışların meşrutiyet kaynağını oluşturduğu ifade edilebilir. Bu manada vatandaşlık, dinamik ve bağlamsal bir olgu olması nedeniyle tarihi süreçte farklı disiplinlerin değerlendirmeleri içerisinde bulunmuştur ve günümüzde benzer olarak tartışılan konuların başında yerini korumaya devam etmektedir. Vatandaşlık, en öz ifade ile bireyi devlete bağlayan hukuksal bağdır (Aybay, 1998). Fakat, bağ yalnızca hukuksal olmadığı gibi, bu bağın sosyolojik, dinsel, siyasal, kültürel, ekonomik gerekçelerden soyutlanamadığı da yapılan araştırmalar ve uygulamalarda ifade edilir. Vatandaşlık her ne kadar devlete hukuk bağı ile bağlanma şeklinde oluşturulsa bile hak ve sorumluluklarını bilen gerçek bir vatandaş olma özelliğini vatandaşlık eğitimi ile kazanmak olasıdır (Bıçak, Ereş, 2018).

Günlük sıradan işlerde vatandaşlık eğitimi az olarak gerçekleştirilse de günümüzün karmaşık ve farklı olan toplumlarında bu eğitim yeterli olmayabilir. Bu nedenden dolayı insanların vatandaşlık rollerini yerine getirmesi ve vatandaşlık yeterliklerine varabilmesi için vatandaşlık eğitimi oldukça önemlidir (Ersoy, 2007). Günümüzde Modern eğitim, vatandaşların vatandaş olma süreçlerini belirtir. Vatandaş olma süreci, zamanın ruhunun da biçimlendirdiği hâkim söylem repertuarının vatandaşlara aktarılması ve sindirilmesi sürecidir. Bu sürecin aygıtı ise eğitimin kendisidir. Etkili vatandaşlık, genel manada vatandaşlık ve kişilerin topluma ve toplumla alakalı alanlara yetiştirme açısından bütün ders içeriklerinin hedeflerinden biri olsa da bu hedefle meydana çıkmıştır, Sosyal Bilgiler dersinin asıl hedeflerindendir. Nitekim Sosyal Bilgiler dersinin hedefleri insanların etkili ve iyi bir yurttaş olarak eğitilmesine yönelik hedefler ifade edilmektedir (Aran, Demirel, 2018). Bu görevin ilk ve ortaokul düzeyinde verilen bir dersin temel amaçlarından biri olması (Yeşil, 2002) vatandaşlık eğitimine erken yaşlardan başlanmasının önemini belirtmektedir. Vatandaşlık eğitimiyle insanların yaşadıkları topluma uyumlu bireyler olarak yetiştirilmesi amaçlanır. Eğitimin temel amaçları çerçevesinden bakıldığında nasıl bir vatandaş yetiştirileceğine dair

önermeler ortaya konabilir. Diğer taraftan eğitimin genel amaçları, derslerin amaçlarıyla daha da özelleştirilerek derslerin içerikleri ve alana özgü yeterlikleri kişilere aktarılarak günümüz vatandaşları yetiştirilmeye çalışılır. Etkili vatandaşlık, genel manada vatandaşlık ve şahısları topluma ve toplumla ilgili boyutlara hazırlama açısından bütün derslerin genel amaçlarından biri olsa da bu amaçla ortaya çıkmış olan Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçlarındandır. Özellikle Sosyal Bilgiler dersinin hedefleri insanların iyi ve etkili bir vatandaş olarak yetiştirilmesine yönelik hedefler ifade edilmektedir (Aran, Demirel, 2018).

Vatandaşlık eğitimiyle insanların yaşadıkları topluma uysal insanlar olarak eğitilmesi amaçlanır (Avcı-Faiz, Karasu, Turan, 2020). Başka açıdan bakıldığında tarih, tarih eğitimi, tarih dersleri ve tarih öğretim programıyla vatandaşlık arasındaki ilişki ikili bir çerçeve üzerine oturur. Bunlardan ilki, öznenin/ vatandaşın/ çocuğun sosyalleşme sürecinin bir parçası olarak bağlılığını, duyuşsal alana yönelik olan kazanımlarla tanımlarken, diğer taraftan temel yeterlik çerçevesi de becerilerini inşa etmelerine olanak sağlar. Çocukların aidiyetinin oluşturulmasında ise onları kolektif geçmişin bir parçası kılmak ön planda göstermektir. Vatandaşlık eğitimi, amacın politik olanla bireysel ilişkinin belirlenmesi ve belirli becerilerin öğrenilmesi ve uygulanması olduğu eğitim süreçlerini başlatır ve düzenler. Öğrencilerin topluma kendi iradeleriyle katılmalarını, aktif ve sorumlu bir biçimde demokrasiyi biçimlendirmeye yardımcı olmalarını sağlamak, okullardaki vatandaşlık eğitiminin temel amaçlarındandır.

Vatandaşlık eğitimi, insanların birer demokrat olarak doğmadıkları, bu sebeple de demokrasinin nesilden nesile öğretilmesi gerektiğinden hareketle tasarlanan bir derstir. İnsan hakları ve değerler, seçim, kurumlar, barış, diğer ülkeler, çevre ve devam ettirilebilir gelişim, ekonomi, göç ve entegrasyon, toplumsal cinsiyet, dijitalleşme gibi konular, vatandaşlık eğitiminin sorumluluk alanları olarak ifade edilir. Öğrencilerin, kendileri ve diğerleri için, doğa ve çevre için sorumluluk sahibi olmayı öğrenmeleri, özellikle çeşitli köken ve inançlardan insanlarla önyargısız bir şekilde etkileşime geçebilmesi, onların farklı kültür ve değerlerini tanımaları ve barışçıl, ayrım yapmadan beraber yaşamı savunmaları hedeflenmektedir. Fakat vatandaşlık eğitimi aynı zamanda çatışmaların şiddete başvurmadan nasıl çözüme kavuşturulacağını, kişileri de kendi kararlarını nasıl oluşturacağını ve insan haklarının nasıl savunulacağını öğrenmeyi de kapsar (Pamuk, 2021). İnsanı demokratik topluma hazırlamada gereksinim duyulan bilgi, beceri, yeterlik ve değerler, bu sürecin asıl mekânı ve dış dünyaya açılan kapısı olan okulda kazanılmaktadır. Bu sebeple okul, demokrasinin bir yaşam ve davranış şekli olarak sindirildiği, demokratik ve sosyal bir deneyim mekânı olmalıdır (Himmelmann, 2005).

Özetle okullar, demokrasinin deneyim alanıdır. Okullarda öğrencilere topluma katılım yoluyla demokrasiyi pratikte deneyimleme imkanı verilirse, zaman içinde bu deneyim pratiği öğrencilerin demokrasiye katılma isteklerini ve yeterliklerini sağlamlaştırır (Sliwka, 2008). Bu sebeple vatandaşlık eğitimi temelli dersler oldukça önemlidir. Okulda vatandaşlık eğitimi temelli dersler ile öğrencilerin demokratik hareketlerini geliştirmeleri ve etkili vatandaşlar olarak toplumsal hayata hazırlanması sağlanmaya çalışılır (Pamuk, 2021).

## 2.3. ALANLA İLİŞKİLİ ÇALIŞMALAR

Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi ile ilgili lisansüstü çalışmalar üzerine 2000'li yıllarda önemli araştırmaların yapıldığı görülmüştür. Bu kısımda konuya kaynaklık edebilecek alanla ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Kayaalp ve Karameşe (2020) tarafından yapılan araştırmada 82 adet tez üzerine çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırma desenleri nitel olup, doküman analizi tercih edilmiş. Elde edilen bu tezler ilk önce detaylı bir biçimde incelenmiş ve araştırmacı tarafından farklı bir dosya oluşturularak indirilmiştir. Bu dosyaya kaydedilen bilgilere içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi sonucunda sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık konusuyla yapılan lisansüstü tezlerin sayıları yıllara göre değişim gösterse de son yıllarda vatandaşlık içerikli tezlerin belli oranda arttığı saptanmıştır. Araştırılan tezlerde vatandaşlık algı ve yeterliği konusu ön plana çıksa da tezlerin genel amaçları, verilen eğitiminin öğrencilere ne kadarının aktarıldığı araştırılmıştır. Buna ek olarak tezlerde çalışma grubu olarak seçilen çoğunluğun daha çok öğrenciler seçilirken, araştırma da ölçekler en çok tercih edilen veri toplama aracı olmuştur. Bulgulardan hareketle veriler nicel araştırmalarda betimsel istatistiğe tabi tutulurken nitel araştırmalarda içerik analizi ile tespit edilmiştir.

Altıntaş ve Yenigül (2021) yazmış oldukları makale çalışmasında vatandaşlık üzerine yazılmış hem makale hem tez çalışmalarına araştırmış ve bu çalışmalarında nitel deseni kullanmışlardır. Verileri konu olarak, yıllara göre inceleyerek, veri toplama araçlarını belirterek ve daha birçok değişken üzerinden araştırmalar yapılmış. Çalışma neticesinde vatandaşlık konularında 2018 yıllarında bir yükselme oluşmuş, makale çalışmasında ise azalma tespit edilmiş. Araştırmacıların kullandıkları deseni tam ifade edemedikleri ve vatandaşlık konuları toplumsal bir kuvvet şeklinde benimsemedikleri belirtilmiştir.

Som ve Karataş (2015) "Türkiye' de Vatandaşlık Eğitimi Üzerine Bir İnceleme" isimli makale çalışmasında ülkemizdeki eğitim seviyelerinde vatandaşlık eğitimi ile öğretiminin

çevre, okul ve aile boyutları şeklinde araştırılmış. Konuyla ilgili yapılmış bilimsel araştırmaların neticesi ile elde edilen temel bulgular incelenmiştir. Çalışma neticesinde vatandaşlık eğitimi 2015 yıllarında 4. sınıfta zorunlu olarak verilmesi ve diğer derslerin kazanımlarına da uygulaması istenmiş. Vatandaşlık eğitiminin etkililiği yükseltmek için müfredatta birtakım yenilikler oluşturulmalı, öğrenci bu duyguyu içselleştirmesi için beceriler ile donatılması gerektiği savunulmuş. Derste öğrenilen kavramların bunlarda biri olan demokrasinin okul ortamında gözlemlenebilmesi adına okul- aile desteği ile çalışılması istenilmiştir.

Kaymakça ve Meydan (2010) "Demokratik Vatandaşlık ve Din Öğretimi: Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye'de DKAB Dersleri Bağlamında Bir Değerlendirme" adlı çalışmasında bir literatür taraması şeklinde araştırmalar yapılmıştır. Devletlerin yönetim şekilleri ve kültürel farklılıklara bağlı olarak vatandaşlık kelimesine yüklenilen manalar değişmekte, bu değişim de vatandaşlık eğitiminin şeklini, özelliklerini, yapısını ve bunun yanında öğrencide de oluşmasını istediğimiz tutumların onların içine işleyebilmesini sağlayabilmektir. Din kültürü dersindeki kazanımlardan hareketle öğrenciye aktarılmaya çalışılan değerler, onların yaşadığı çevreye duyarlı, yararlı bir vatandaş profili oluşturulmasına fayda sağlamaktadır.

Avcı, Faiz ve Turan (2020) "Etkili Vatandaşlık Eğitiminde Değerler Eğitimi: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Düşünceleri" isimli makale çalışmasında, araştırma olgu bilim deseninden faydalanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu ülkemizde görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerini kapsamaktadır. Öğretmenlerin düşüncelerine göre şekillenen sonuç kısmında vatandaşlık ve değer eğitimi vatandaşlığı oluşturmasında yarar sağladığı hatta vatandaşlığın etkililiğini bu değerlerin oluşturduğunu belirtmişlerdir ve öğretmenler programdaki bu değerlerin öğrenci seviyelerine göre eksik olmadığını tam kararında olduğunu söylemişlerdir.

Arslan (2018) "Avustralya ile Yeni Zelanda'da Vatandaşlık Eğitimi: Avustralya ile Yeni Zelanda'da Vatandaşlık Eğitimi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme" adlı çalışmada siyasi, sosyal ve kültürel olarak benzer özellikleri olan bu iki ülkenin vatandaşlık eğitimini karşılaştırmaktır. Araştırma literatür taraması (derleme) modeline dayanmaktadır. Devletlerin eğitim stratejileri çerçevesinde oluşturulan vatandaşlık müfredatları belirlenen şekilde incelenmiştir. Elde edilen bulgular, iki ülkenin vatandaşlık eğitiminin benzer ve farklı yönlerini belirlemek için analiz edilmiştir.

Arslan (2017) "Farklı Kültürel Değerlere Sahip Öğrencilerin çok kültürlü Vatandaşlık Algı ve Farkındalıkları" isimli çalışmalarda, mevcut durumu temsil etmek için betimsel model

kullanılmıştır. Araştırmanın evreni Mardin seçilmiş olup, örneklemi 2012-2013 eğitim öğretim yılında Mardin ili merkez ve ilçelerinden 818 8. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Vatandaşlık algılarını ve farkındalıklarını ölçmek için öğrencilere 28 maddeden ve kişisel bilgiler bölümünden oluşan bir algı ve farkındalık ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonunda öğrencilerde vatandaşlık algıları yüksek çıkmıştır.

Doğanay, Çuhadar ve Sarı (2007) "Öğretmen Adaylarının Siyasal Katılımcılık Düzeylerine Çeşitli Etmenlerin Etkisinin Demokratik Vatandaşlık Eğitimi Bağlamında İncelenmesi" isimli çalışmada tarama deseninde betimsel araştırma olan makalede, öğretmen adaylarını; siyasi, kişisel özellik, ekonomik durum gibi değişkenlerin vatandaşlık eğitimi baza alınarak incelenmesi sağlanmış. Araştırma neticesinde cevaplayanların çoğunun siyasi katılımları alt düzeyde seyrederken, öğretmen adayları siyasi katılımı daha çok toplumsal, grupsal ortamlarda duyarlılık duygusu ile belirtmişlerdir.

Akyıldız (2012) "Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi" isimli bu makale çalışmanın hedefi, vatandaşlık dersinin öğretim programına katkısını belirlemektir. Araştırma sonucuna göre vatandaşlık dersinin olumlu yönde bir etki sağladığı tespit edilmiştir.

Memişoğlu (2014)" Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Vatandaşlık Eğitimi" isimli bu çalışma da Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından olan, demokratik sistemi bulunduğu konumdan ileri taşıyacak nitelikli vatandaşlar kazandırmaktır. Bu çalışmada ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin vermiş oldukları vatandaşlık dersini nasıl değerlendirdikleri bu konu hakkındaki görüşlerinin neler olduğunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Öğretmenler görüşlerinde vatandaşlık eğitimini genel olarak öğrencilere sundukları değerlerden, kavramlardan bahsederek bu dersin önemine vurgu yapmışlardır.

Özetlenen araştırmalara genel olarak değerlendirildiğinde, konu alanı, araştırma deseni, analiz yöntemi ve veri toplama aracı olarak birbirlerinden pek farklılaşmamışlardır. Araştırmalarda fark edilen bir durum; vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanındaki yüksek lisans tezlerini kapsamlı genel olarak ele alıp inceleyen bir araştırmanın olmamasıdır. Araştırmalar genelinde makale olarak yapılmıştır Altıntaş ve Yenigül (2021) 'ün çalışmalarında ise sadece sosyal bilgiler alanında sınırlı tutulmuş ve diğer alanlarda hazırlamış vatandaşlık eğitimi ve öğretimi konulu tezler dahil edilmemiştir. Bu çalışmada sadece yüksek lisans tezlerinden oluşmayıp içerisinde vatandaşlık ile ilgili doktora tezlerinden farklı olarak araştırma içerisine makaleler de dahil edilerek bir bütün olarak incelenmesini zorlaştırmaktadır. Yine yukarıdaki

çalışmadan faklı olmayan Kayaalp ve Karameşe (2020) ‘in “Türkiye’ de Sosyal Bilgiler Eğitimi Kapsamında Hazırlanan “Vatandaşlık” Konulu Lisansüstü Tezlerdeki Eğilimler” isimli çalışmada sadece nitel desen tercih edilmiştir. Bir diğer çalışma olan Som ve Karataş (2015) çalışmasında vatandaşlık eğitimi üzerine bir çalışma yapılmıştır. Memişoğlu (2014) araştırmasında vatandaşlık eğitimi ile ilgili öğretmen görüşlerine yer veren bir çalışma yapılmıştır. Alanla ilişkili çalışmalara bakıldığında, çalışmaların konu alanı, araştırma deseni, veri toplama aracı ve analiz yöntemi olarak birbirlerinden ayrı olmadıkları oldukları fark edilmiştir. Araştırmalarda bir diğer göze çarpan sonuç, vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanındaki yüksek lisans tezlerini bir bütün olarak inceleyen bir çalışmanın bulunmamasıdır.

Hazırlanan bu tezde, 2020 yılına kadar vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında hazırlanmış izinli bütün yüksek lisans tezleri 18 alt problem doğrultusunda incelenmiştir. Araştırmamızda, Vatandaşlık Eğitimi Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı lisansüstü programlarının yanı sıra bütün lisansüstü programlarda hazırlanmış vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanındaki yüksek lisans tezleri incelenerek evrenin tamamı araştırma kapsamına alınmış ve bu alandaki genel eğilim detaylı bir şekilde ortaya konmaya çalışılmıştır. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi ile ilgili konuların tercih edilmesi, yapılan bilimsel araştırmalardaki eksiklikleri göstermesi ve yeni yapılacak çalışmalara ışık tutması açısından bu şekildeki araştırmalar oldukça önemlidir. Yapılan alan yazın taramasında vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış bu tarz çalışmaların oldukça az olması ve vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış çalışmaları araştıran bir tez çalışmasının olmaması diğer bir göze çarpan neden olmaktadır. Bu hali ile araştırmamız bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Bu çalışmada ortaya çıkacak sonuçlar da ilgili alanda yazılan tezlerin ilerleyiş sürecine bakıldığında yeni gelişme ve süreçlerin ne kadar dikkate alındığını ve yeni araştırma yöntem ve tekniklerinin ne kadar sıklıkla kullanılıp kullanılmadığının ortaya çıkmasına katkı sağlayacaktır.

# BÖLÜM-III

# İNCELENEN YÜKSEK LİSANS TEZLERİ

Araştırmamızın bu bölümünde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezleri genel olarak incelenmiştir. İncelediğimiz tezlerde araştırmacıların vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanlarını birlikte ele almalarından dolayı araştırmamız kapsamındaki tezler, vatandaşlık eğitimi ve öğretimi başlığı altında bir kategoride incelenmiştir.

## 3.1. Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yazılmış Yüksek Lisans Tezleri

- Laçinoğlu'nun (2010) tez çalışmasında ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin örgütsel adalete ilişkin algıları ve bu algılarla birlikte örgütsel bağlılık, yaşanılan çevre ile ilgili örgütsel vatandaşlık ve güven hareketlerine göre bu ilişki düzeyinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan inceleme sonucunda değişkenler arası anlamlı ve olumlu ilişki olduğuna ulaşılmıştır.
- Durdu'nun (2010) tez çalışmasında 2009-2010 yıllarında İstanbul'da 332 eğitim denetçisine anket uygulanarak örgütsel vatandaşlık davranışları değişkeni ile mesleki tükenmişlik düzeyi arasındaki etkenin nasıl olduğu araştırılmış, Gerekli analizler yapıldıktan sonra eğitim denetçilerinin mesleki tükenmişlik ölçeğinin alt boyutları ile olumlu bir ilişkisinin bulunduğu sonucuna varılmıştır.
- Çimili Gök'ün (2010) tez çalışmasında tarama modeli kullanılarak 2008-2009 yıllarında Antalya merkezde bulunan 32 devlet ilköğretim okulunda görevini sürdürmekte olan 1519 ilköğretim okulu öğretmeninden araştırma verisi toplanmıştır. Ulaşılan veriler ile yapılan analizler sonucunda örgütsel vatandaşlığın en önemli boyutunun vicdanlılık olduğu, erkek öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışını bayan öğretmenlere kıyasla daha fazla ortaya koyduğu ve yaş ile kıdem arttıkça sergilenen örgütsel vatandaşlık davranışının da arttığına ulaşılmıştır. Bununla birlikte dönüşümcü liderlik stilinin öğretmenlerin üzerinde etkili olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.
- Çelik'in (2010) tez çalışmasında karşılaştırmalı ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır. 2009-2010 yıllarında Konya merkezdeki ilköğretim ve ortaöğretimde görev yapan 711 öğretmenden araştırma verileri toplanmıştır. Okul müdürlerinin öğretimsel liderliklerini ortaya çıkarma oranları yüksek çıkmış, aynı şekilde görev yapan öğretmenlerinde sonuçları yüksek bulunulmuştur. Okul türü değişkeni açısından bakıldığında sonuçta herhangi bir değişiklik olmamış, genel olarak öğretimsel liderlik gösterme düzeyleri ve alt değişkenlerine incelendiğinde pozitif ilişki tespit edilmiştir.

- Göz'ün (2010) tez çalışmasında İlköğretimdeki sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin vatandaşlığa ilişkin bilgileri, bu konulara verdikleri önem düzeyi ile sergilenen davranış düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma verileri 2008- 2009 yılları arasında Uşak'ta görev yapan 319 öğretmenden elde edilmiştir. Araştırmada yapılan analizler sonucunda öğretmenlerin genellikle yüksek düzeyde vatandaşlık bilgi ve davranış seviyelerine sahip olduklarına ulaşılmıştır. Değer verilen konulara bakıldığında ise öğretmenlerin çevreye karşı duyarlılık konusuna önem verdikleri görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin vatandaşlık konularına ilişkin ilgi seviyelerinin artmasıyla vatandaşlığa ilişkin konularını önemseme seviyeleri de artmaktadır.
- Köse'nin (2011) tez çalışmasında Uşak'ta demokrasi vatandaş ve vatandaşlık gibi kavramlara yönelik algı ve aktiviteler incelenmiştir. Araştırmaya ilişkin kavramlara yönelik incelemeler gazetelerdeki içerikler, yazı ve haberler üzerinden kategori edilmiştir. Böylece kavramların ne sıklıkla ele alındığı ortaya konulmuştur. Buna bağlı olarakta kavramlara ilişkin ilgi düzeyi ortaya konulmuştur.
- İpek'in (2011) tez çalışmasında doküman incelemesi yöntemiyle araştırma gerçekleştirilmiş. 6 ile 7' inci sınıf kademelerinde okutulan sosyal bilgiler kitabında belirtilen çokkültürlülük, yaşadığı çevrenin bilinci, insan hakları gibi konuları kazandırma boyutları incelenmiş. Ulaşılan sonuçlar günümüz koşulları ile değerlendirilmiş, elde edilen sonuçlarda ders kitaplarında anlatılan konularla verilen örneklerin birbirini desteklemediği görülmüş, bulunduğumuz yüzyılda devletin yetiştirmek istediği vatandaş profilinde değişim olmadığı görülmüştür.
- Şanlı Bulut'un (2011) tez çalışmasında ilköğretimdeki performans yönetimi uygulamalarının okul öğretmenleri ile okul yöneticilerinin örgütsel vatandaşlık ile bağının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma verileri Sakarya'daki 470 öğretmen ve 68 yöneticiden toplanmıştır. Analizler sonucunda araştırma boyutları arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.
- Uslu'nun (2011) tez çalışmasında ilköğretim okulundaki öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin algı düzeylerinin ortaya çıkarılması ve buna bağlı diğer ilişkilerin incelenmesidir. Araştırma da 548 öğretmenden veriler toplanmıştır.
- Gökmen'in (2011) tez çalışmasında Niğde'deki ilköğretim öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarını gerçekleştirme sıklıkları ve örgütsel vatandaşlık davranışlarının okul etkililiğine dair algılarının ne şekilde gerçekleştiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. 316 öğretmenden elde edilen veriler ışığında

öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını gerçekleştirmeye yönelik algılarının orta seviyede olduğu bu kavrama ilişkin görüşlerin cinsiyet ve mezun olunan okula göre farklılaşmadığına ulaşılmıştır. Birçok değişkene göre araştırmada farklılık veya farklılık göstermeme sonuçları ortaya konulmuştur.

- Zengin'in (2011) tez çalışmasında ilköğretimdeki sınıf ve branş öğretmenlerinin güven seviyesi ile vatandaşlık davranışlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. 401 sınıf ve branş öğretmeninden araştırma verisi toplanmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde örgütsel vatandaşlık davranışının çeşitli değişkenler ile incelediğinde cinsiyet boyutu ile ilgili anlamlı bir şekilde değiştiği, örgütsel güven ile vatandaşlık davranışları ilişkisinin orta seviye de olduğu tespit edilmiştir.
- Yancı'nın (2011) tez çalışmasında genel liselerdeki öğretmenlerin duygusal zekâ seviyeleri ve örgütsel vatandaşlığın birbirleri ile bağının incelenmesi hedeflenmiştir. Şanlıurfa'da gerçekleşen araştırmada 304 kişiden veriler toplanmıştır. Verilerin analiz edilmesi sonucunda öğretmenlerin duygusal zekâ seviyeleri ve örgütsel vatandaşlık davranışlarını sergileme seviyelerinin yüksek olduğuna ulaşılmıştır.
- Köprülü'nün (2011) tez çalışmasında ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır. Çalışma bilgiler ışığında elde edilen sonuçlarda motivasyonel faktörlerin ile örgütsel vatandaşlık boyutları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir.
- Korkmaz'ın (2011) tez çalışmasında Malatya'daki merkez ve kırsal yerlerdeki ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenlerinin belirlenen değişkenler bağlamında örgütsel vatandaşlık algılarının değişkenlik gösterip göstermediğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma amacı doğrultusunda 927 öğretmenden araştırma verisi elde edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda belirlenen unsurlara göre anlamlı fark bulunduğu ortaya konulmuştur.
- Karakaşoğlu'nun (2011) tez çalışmasında ilköğretim okul yöneticilerinin yönetim stilleri ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık ve tükenmişlik seviyeleri ile ilişkilerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. 290 öğretmenden araştırma verisi toplanmış olup analiz sonucunda okul müdürlerinin yönetim tarzlarının diğer değişkenler ile yakından ilişkili olduğuna ulaşılmıştır.
- Alğan'ın (2011) tez çalışmasında Bolu merkez ilçe ilköğretim okulu örnekleminde okul yöneticilerinin ve öğretmenlerinin problem çözebilme yeterlilikleri ile örgütsel vatandaşlık davranışına ilişkin fikirleri ortaya konulmak amaçlanmıştır. Elde edilen

sonuçlara göre değişkenler arası anlamlı ilişkilerin olduğu kapsamlı bir şekilde ortaya konulmuştur.

- Baştürk'ün (2011) tez çalışmasında 8. Sınıf devam eden öğrencilerin Vatandaşlık ve Demokrasi dersinde edinilen kazanımların öğrenciler tarafından benimsenip benimsenmediğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Yapılan analiz sonucunda öğrenciler tarafından kazanımların yüksek oranda benimsendiğine ulaşılmıştır.
- Esen'in (2011) tez çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretim programı kapsamında insan haklarına ve vatandaşlık bilinci kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşlerine göre nasıl şekil aldığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılığın bulunmadığına ulaşılmıştır.
- Özdemir Demirel'in (2012) tez araştırmasında okul yöneticilerinin güç merkezlerini kullanma şekilleri ile kurumsal vatandaşlık davranışının müdür desteğiyle (KVD) ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda değişkenlerin birbiri ile bağları yüksek düzeyde pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.
- Baba'nın (2012) tez çalışmasında İlköğretim öğrencilerinin vatandaşlık bilinci kazanmasında kavram karikatürü kullanımının etkili olur mu olmaz mı şeklinde bir araştırılması yapılmış. Çalışmadan elde edilen sonuçlarda kavram karikatürü kullanılmasının öğrencilerin başarı ve kalıcılık seviyesinde anlamlı farklılık oluşturmasına rağmen dersleri üzerinde beklenilen bir etkiye ulaşılmadığı görülmüştür.
- Erdilmen'in (2012) tez araştırmasında hem Sosyal bilgiler lisans programı hem de fakültede ve beraberindeki farklı lisans öğrencilerinin çevre ile vatandaşlık durumlarının bazı değişkenler ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda bazı ilişkiler anlamlı sonuç verirken bazılarında anlamlı farklılık görülmemiştir.
- Uydaş (2014) tarafından hazırlanan tez çalışmasında ortaöğretimde okuyan öğrencilerin küresel vatandaşlık kapsamında çokkültürlülük ile ilgili öğrencilerin edinmiş oldukları görüşlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma Çanakkale ilinde 12 ortaöğretim okulunda 618 öğrenciyi kapsamıştır. Veriler doğrultusunda öğrencilerin ekonomik durumlarına göre, cinsiyetlerine göre, anne-baba eğitim seviyelerine göre dağılımlarında farklılıklar oluşmuştur. Bu sonucun aksine okul

türüne, eylem ve organizasyonlara katılma durumlarında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir.

- Kılıç (2015) tarafından yazılan tez çalışmasında 8. Sınıfta okuyan öğrencilerin vatandaşlık dersindeki öğretilen kavramların yanlış anlaşılan kelimeleri ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Tez araştırması Malatya ilinin merkezinde, yedi ilköğretim okulundaki öğrencilere uygulanmıştır. Araştırma neticesinde, öğrencilerin belirtilen kavramları doğru olarak cevaplamışlardır. Daha çok birbirine yakın ilişkili kavramları tanımlarken kavram yanılgısına düşmüşlerdir. Öneri olarak öğretmenlerin özgürlük, demokrasi, eşitlik, adalet, kelimeleri üzerinde öğrencileri daha çok bilgilendirmelerini belirtmişlerdir.
- Ülger (2015) tarafından araştırılan tez çalışmasında, Malatya ilinin Yeşilyurt ilçesinde, ortaokullarda görev alan 200 ortaokul öğretmenine liderlik, örgütsel vatandaşlık ve işe sarılma gibi algıların tespit edilmesi amaçlanmış, bu süreçte nitel araştırma deseni kullanılmış, araştırma sonucuna göre anlamlı sonuçları belirtilmiştir. İşe sarılma ve örgütsel vatandaşlığın ilişkili olduğu araştırma sonucunda ortaya koyulmuştur.
- Şavir (2015) tarafından araştırılan tez çalışmasında, okul müdürlerinin vatandaşlık davranışı ile duygusal zeka algılarını tespit etmek amaçlanmıştır. Okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık ile zekalarının sadece duygusal kısmının ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlarda okul ortamında yöneticilerin örgütsel vatandaşlık algısının cinsiyete göre ve branşa göre değişmemiştir. Bu veriler doğrultusunda araştırmacı tarafından, öğretmenlere, okul yöneticilerine önerilerde bulunulmuştur.
- Elçi'nin (2015) yazdığı tez çalışmasında, öğrencilerin ders programında yer alan bilişim teknoloji ve yazılım dersinde dijital vatandaşlık hakkında algılarını öğrenmek amaçlanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlarda, öğrencilere belli beceriler kazandırılması ortalamanın üzerinde belirtilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin farklı değişkenlere sahip olsa da sonuç değişmemiştir. Araştırma konusu olan dersin ile dijital okuryazarlığa fayda sağlamıştır, dijital güvenlik ve iletişim ile ilgili özellikler kazandırması ortanın üzerinde sonuç vermiştir. Bu duruma bazı değişkenler farklı sonuçlar getirmiştir, örneğin; öğrencilerin evlerinde internet kesintileri veya bulunmaması, ekonomik durumlarına göre ve daha farklı değişkenler açısından bakıldığında farklılıklar ortaya çıkmıştır.
- Atasoy (2015) tarafından hazırlanan tez çalışmasında amaç, aktif vatandaşlık eğitiminin coğrafya öğretimindeki etkisini belirlemektir. Araştırma on akademisyene

uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre katılımcı görüşleri, aktif vatandaşlık eğitimi ile coğrafya öğretimi arasında pozitif ilişki olduğunu belirtilmiştir. Vatandaşlık eğitimi ile insanlar yaşadığı çevre ile bağ kurar ve yaşadığı bölgeye ait olma hissinin gelişmesini sağlarmış, buna ek olarak yaşamakta olduğu çevre karşı sorumlu bir vatandaş yetiştirme açısından vatandaşlık eğitimi coğrafya öğretiminin üzerinde ne denli önemli olduğu veriler sonucunda ortaya çıkmıştır.

- Kaya (2015) tarafından yazılan tezde, örgüt kültürü ile örgütsel vatandaşlık ilişkisinin ilkokullarda çalışan öğretmenler üzerindeki algılarını tespit edilmiş, çalışma sonunda okul kültüründe yönelik algılar sınıf öğretmenliği branşında daha fazla görülmüştür. Farklı branşlarda anlamlı bir değişiklik gözlenmemiştir. Araştırma ile değişken açısından öğretmenler olumlu düzeyde olduğunu belirtmişlerdir.
- Yılmaz Yıldız (2015) yazdığı tez çalışmasında, esnek liderlik davranışları ile örgütsel vatandaşlığın ilk ve ortaokullardaki öğretmen ve okul yöneticilerin görüşlerini öğrenmek amaçlanmıştır. Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin esnek liderlik davranışını benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Yaş grubu orta seviyede olan öğretmenler okul yöneticilerini esnek liderlik kategorisinde değerlendirirken kendilerini örgütsel vatandaşlık kategorisinde değerlendirmişlerdir. İki öncülün birbiri ile pozitif bir ilişkide seyrettikleri, araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır.
- Çakıroğlu (2016) tarafından yapılan tez araştırmasında, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık ile etik liderlik davranışları algılarını tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırmada yöneticilerin algılarında bu iki değişkenin davranışları genel olarak ortalamanın üstünde çıkmıştır. İstatistik olarak bakıldığında olumlu bir değerlendirme gözlenmemiş, bu sonuçlar ışığında okul yönetimindeki öğretmenlerin etik liderlik seviyesi, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlığını arttırdığı ortaya çıkmıştır.
- Aslan (2016) tarafından yapılan tez çalışmasında, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algılarını tespit edebilme maksadı ile bu çalışma yapılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlarda öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ortalamanın üzerinde çıkmıştır. Dijital vatandaşlık ile öğretmen adaylarının bu kavramı pek algılayamadıkları ve belli yanılgıları tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle modernleşen dünyamızda teknoloji her alanda yenilenmeye ve gelişmeye devam etmektedir, vatandaşlık kavramını ne kadar benimsediysek, çağın gereği olan dijital vatandaşlık kavramını da algılarımıza doğru kodlayarak, çağın gelişim ve değişim takibini de o denli öğrenebiliriz. Bu kavram da özellikle sosyal bilgiler ders

müfredatında verildiği için yenilik yapılarak alanının genişlemesi, gerektiği şeklinde öneriler verilmiştir.

- Averbek (2016) tarafından yapılan tez çalışmasında, öğretmenlerin örgütsel yabancılaşma ile örgütsel vatandaşlığın ilişkisini tespit etmek için bu araştırma yapılmıştır. Elde edilen sonuçlarda öğretmenlerin örgütsel yabancılaşma düzeyleri yükseldikçe ters orantılı olarak örgütsel vatandaşlığın da o denli azaldığı görülmüştür.
- Efe (2017) tarafından yazılan tez araştırmasında, ilköğretimde verilen İnsan Hakları dersinde eleştirel pedogolojinin ilkokuldaki sınıflara nasıl uygulandığı araştırmak amaçlanmıştır. Araştırma sonunda elde edilen sonuçlarda eleştirel pedogojik etkinliklerin öğrencilerin yetkinliklerini arttırdığı belirtilmiş, geri bildirim olarak öğrencilerden olumlu dönüşler olmuştur. Öğrenciler bu süreçte kendilerine olan güvenlerinin de arttığını belirtmişlerdir.
- Ten (2017) tarafından yazılan tez çalışmasında, örgütsel vatandaşlığın okul ve sanayi ortamlarına olan etkilerini araştırmak için bu araştırma yapılmıştır, bulgulardan hareketle, meslek liselerinde görevli öğretmenlerin örgütsel adalet algılarının iyi olduğu tespit edilmiş, farklı değişkenlere göre sonuçta değişimler olmuştur. Meslek liselerindeki öğretmenlerin okul- sanayi ilişkisine ait algı seviyeleri düşük çıkmıştır.
- Demirci (2017) tarafından yazılan tez çalışmasında, öğretmenlerin değer algılayışları ile örgütsel vatandaşlık bağları ile ilgili bağı araştırmak amaçlanmıştır. Müdür ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlıkları yüksek seviyede çıkmıştır. Değer algılarını ve örgütsel vatandaşlığı hayata yansıtma arasında anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.
- Kesik (2018) tarafından yazılan tezde, ilköğretim son sınıf öğrencilerinin vatandaşlık kavramı içerisinde açık bilgi nedir, örtük bilgi nedir, şeklinde bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarında elde edilen bilgilerde, farklı değişkenler açısından öğrencilerin açık bilgi envanterlerinden farklılıklar saplanmış ama bulunduğu okulun konumu, ana dilleri, eğitim düzeyi (ana-baba) göre değişkenler tarafından bir farklılık oluşmamıştır.
- Kuzucu (2018) tarafından yazılan bu tez çalışmasında, temel insani değerler öncülü ile ilköğretim dördüncü sınıfta verilen derslerden olan sosyal bilgiler ile demokrasi kitaplarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Karşılaştırma sonucunda her iki dersin de içeriği bir farklılık bulunulamamış ve disiplinler arası yaklaşıma uygun olarak oluşturulduğu tespit edilmiş. Bu iki dersinde muhtevasında yer alan değerlerin birbiri ile tutarlılığı araştırma sonucunda elde edilmiştir.

- Genç (2018) tarafından yazılan tez çalışmasında, Türkiye'de verilen vatandaşlık eğitimi ile İran'da verilen vatandaşlık eğitiminin birbiri ile olan benzerlik ve farklılıklarının bulunulması amaçlanmıştır. Çalışma sonucuna göre İran da vatandaşlık eğitimini en iyi sağlayan şeyin okuldaki vatandaşlık eğitimi olduğunu savunmuşlar ve bu eğitime oldukça da güvendiklerini ifade etmişler, duruma Türkiye açısından baktığımızda öğretmenler vatandaşlık eğitimi veren en önemli etkenin aile olduğunu ve ülkemizde verilen vatandaşlık eğitiminin ise verimli olmadığını eksikliklerinin bulunduğunu ifade etmişlerdir.
- Gündoğdu (2019) tarafından yazılan tez çalışmasının amacı, temel yabancı diller bölümünde okuyan öğrencilerin yaratıcı drama aracılığıyla dijital vatandaşlık eğitiminin öğrencilere verilmesi hedeflenmiş, elde edilen sonuçlarda bu yöntemin öğrenciler üzerinde olumlu izlerinin oluştuğunu tespit etmişlerdir.
- Civelek (2019) tarafından yazılan tezin içeriğinde, Osmanlıdaki vatandaşlık eğitimi ve öğretiminin başlangıcı II. Meşrutiyet dönemlerini kapsamaktadır, çünkü bu zaman dilimlerinde Osmanlı devletinde vatandaşlık adı altında hukuki yenilikler yapılmıştır. Bu araştırmanın amacı da Osmanlı devletinde o zamanlar da "Malumat-ı Medeniye" ders kitaplarında vatandaşlık kavramını araştırmaktır. Araştırma sonuçlarından elde edilen verilerde vatandaşlığın günümüze kadar süren mücadelesindeki değişiminden bahsedilir, "Malumat-ı Medeniye" dersinden devam eden cumhuriyet döneminden ve günümüz kadar gelen vatandaşlık dersinin kaynağı olduğu sonucuna varılmıştır.
- Kilci (2019) tarafından yazılan bu tezde, okullarda gösterilen dijital vatandaşlık eğitimi sosyal bilgiler öğretmenleri aracılığıyla sağlanmıştır. Eğitimi veren öğretmenlerin bu konu hakkındaki görüş ve etkinliklerinin amacı tespit edilmiş. Çalışma sonuçlarından yola çıkarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital vatandaşlık yaklaşımını tam olarak kavrayamadıkları tespit edilmiş hatta öğretmenlerin çoğunluğu bu eğitimin boyutları hakkında bilgi sahibi olmadıkları ortaya çıkmıştır.
- Mebrure Aycan (2020) tarafından yazılan bu tez çalışmasında, mesleki motivasyon ve örgütsel vatandaşlık davranışlarının öğretmen görüşlerine göre ilişkilerini tespit etmek amaçlanmıştır. Öğretmenlerin mesleki motivasyonları farklı değişkenlerle değerlendirilmesinde herhangi bir farklılık bulunulmamış, bu iki öncül içinde farklı boyutlarda araştırılsa da hep olumlu sonuçlar bulunulmuştur.
- Ozan (2020) tarafından yazılan bu tez çalışmasında, iki dönem ele alınmıştır; biri Meşrutiyet diğeri cumhuriyet dönemidir. O zamanlardan bugüne vatandaşlığın eğitimi

ve öğretiminde ne gibi değişimler ve gelişimler geçirdiği ortaya koyulmuş, Osmanlı devletinde ve cumhuriyet döneminde ilk ve orta öğretimde devletler vatandaşlık kimliklerini nasıl oluşturduklarına ilişkin bu çalışma amaçlanmış, elde edilen sonuçlara göre bireylerin vatandaş profilini hak ve sorumluluk merkezinde oluşturulmuş, cumhuriyete doğru ideolojiye göre vatandaşlık ile ilgili kimlik inşası geliştirilmiştir.

- Gök (2020) tarafından yazılan tez çalışmasında, vatandaşlık duygusu ve sinema filmleri arasındaki ilişki öğretmen adayları tarafından tespit edilmesi amaçlanmıştır. Sonuç olarak vatandaşlık duygusu öğretmen adaylarında üst düzeyde belirtilmiş, öğretmen adaylarından sinemaya gitme alışkanlığı bulunanlarda vatandaşlık duygusu yüksek çıkmış. Film türlerine göre de sonuç değişkenlik göstermiştir.

# BÖLÜM-IV

# YÖNTEM

Bölümün bu kısmında araştırmanın yöntemi, modeli, veri toplama aracı, evren, örneklem ve verilerin analiziyle ilgili veriler belirtilmiştir.

## 4.1 ARAŞTIRMA DESENİ

Çalışma yöntemlerinden, nitel araştırma yönteminden yararlanarak yapılandırılan bu çalışma doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi araştırma içerisinde incelenen konuyla alakalı olgu ve olaylar hakkında veri içeren yazılı dokümanların analiz edilmesiyle bilgi sağlanmasıdır (Karataş, 2015).

## 4.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmada Türkiye'de vatandaşlık eğitimi ve öğretimi üzerine yazılmış yüksek lisans tezlerinin konu alanı ve metodolojik eğilimleri araştırıldığından, araştırmanın evreni Türkiye'de vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış yüksek lisans tezleridir. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiştir. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tez merkezinde 20.07.2021 tarihinde yapılan tarama ile 2010 – 2020 yılları arasında yazılmış, vatandaşlık eğitimi ve öğretimi konulu olan ve erişime izinli 169 yüksek lisans tezi araştırma kapsamında incelenmiştir.

## 4.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Bu çalışmamızda verilerin elde edilmesinde doküman analizi tercih edilmiştir. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi'nde ana sayfada yer alan tarama terimi giriniz kısmına vatandaşlık eğitimi ve öğretimi yazılarak, aranacak alan tümü seçilerek, izin durumu izinli, tez türü yüksek lisans seçilerek arama yapılarak erişime izinli 169 yüksek lisans tezine ulaşılmıştır. Bu doğrultuda vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında 2010 – 2020 yılları arasında yazılmış yüksek lisans tezleri seçilerek erişime izinli 169 yüksek lisans tezi elimize ulaşmıştır. İlgili tezler araştırmacı tarafından tez inceleme formu oluşturularak bilgisayar ortamına kaydedilip analiz aşamasına geçilmesiyle sürece devam edilmiştir.

## 4.4. VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin çözümlenmesi için araştırmacı tarafından oluşturulan tez inceleme formu ile incelenerek bilgisayar ortamında excel dosyasına kaydedilen vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış 169 yüksek lisans tezi kategorilere ayrılmıştır. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi'nde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi başlıklarında yapılan taramada yer alan 18 ortak yüksek lisans ayrı bir kategoride yer almadan incelenmiştir. İncelenen vatandaşlık eğitimi ve öğretimi konulu tezler bir excel dosyasında yıllara, üniversitelere, enstitülere, anabilim dalına, bilim dalına, danışman unvanlarına, tez diline, sayfa sayısına, araştırma konularına, örnekleme yöntemlerine, örneklem grubuna, örneklem büyüklüğüne, çalışma grubuna, araştırma desenlerine, veri toplama araçlarına, analiz yöntemlerine, geçerlik ve güvenirlik yöntemlerine göre kategorilere ayrılarak incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda kategorilerin frekans (f) ve yüzde (%) durumları çıkarılarak bulgular elde edilmeye çalışılmıştır.

## 4.5. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİĞİ

Araştırmada geçerliği sağlayabilmek için örnekleme yöntemine gidilmemiş ve elde edilen veriler bulgular alanına eklenerek yorumlanmıştır. Ayrıca evrenin tamamına ulaşılarak ilgili veriler çalışmaya eklenmiştir. Ulaşılan tezler indirilmiş ve veriler Excel dosyasına kaydedilerek bu şekilde korunması sağlanmıştır. Güvenirliği sağlamak adına elde edilen bilgiler tablo haline getirilerek bulgular alanına eklenmiştir. Ayriyeten araştırmanın güvenirliği için çalışmamızın kaynağını oluşturan yüksek lisans tezleri ekler kısmında tablo şeklinde gösterilmiştir.

# BÖLÜM-V

# BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Türkiye'de 2010 – 2020 yılları arasında Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinden araştırmanın amaçları kapsamındaki analiziyle elde edilen bulgular, alt problemler doğrultusunda yüzde ve frekans durumları çıkarılarak tablolar halinde sunulmuştur.

## 5.1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın birinci alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin konu alanları nelerdir?" sorusu oluşturmaktadır. Problemin çözümüne ilişkin 169 tane vatandaşlık eğitimi ve öğretimi içerikli yüksek lisans tezi araştırılarak konu alanları belirlenmiştir. Bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

**Tablo 1. Vatandaşlık Eğitimi Alanında Yazılmış yüksek lisans Tezlerinin Konu Alanlarına Göre Dağılımı**

| **Araştırma Konuları** | | **F** | **%** | **Toplam** | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | | | **f** | **%** |
| **Program / müfredat** | Karşılaştırma (Türkiye ile farklı bir ülke) | 5 | 83,33 | 6 | 3,61 |
| | Avrupa ülkeleri | 1 | 30,77 | | |
| | **Ara Toplam** | **6** | **100** | **6** | **3,55** |
| **Öğretim ilke, yöntem, teknik, yaklaşım, stratejileri** | 5E modeli | 0 | 20 | 10 | 5,91 |
| | Bilgisayar destekli öğretim | 10 | 10 | | |
| | Probleme dayalı öğrenme | 0 | 10 | | |
| | Proje tabanlı öğrenme | 0 | 10 | | |
| | Yöntem / teknik | 0 | 10 | | |
| | Yapılandırmacı yaklaşım | 0 | 10 | | |
| | Yer temelli öğretim | 0 | 10 | | |
| | Harmanlanmış öğrenme | 0 | 10 | | |
| | Öğrenmeyi öğrenme | 0 | 10 | | |
| | **Ara Toplam** | **10** | **100** | **10** | **5,91** |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| **Değerlendirme** | Yükseköğretimde vatandaşlık eğitimi / öğretimi | 1 | 100 | 1 | 100 |
| | Vatandaşlık eğitim / öğretiminin özellikleri | 0 | 0,00 | | |
| | Eğitim politikaları | 0 | 0,00 | | |
| | **Ara Toplam** | **1** | **0,59** | **1** | **0,60** |
| **Öğretmen mesleki yeterlik / hedefleri** | | 74 | 43,78 | 74 | 43,78 |
| **Teknoloji kullanımı** | | 8 | 2,95 | 8 | 2,95 |
| **Çevre eğitimi** | | 3 | 1,77 | 3 | 1,77 |
| **Kavram öğretimi / incelemesi** | | 21 | 12,42 | 21 | 12,42 |
| **Beceri öğretimi** | | 5 | 2,95 | 5 | 2,95 |
| **Derse ilişkin görüş** | | 19 | 11,24 | 19 | 11,24 |
| **Ders kitabı inceleme** | | 7 | 4,14 | 7 | 4,14 |
| **Değerler eğitimi** | | 6 | 3,55 | 6 | 3,55 |
| **Tamamlayıcı değerlendirme yaklaşımları** | | 9 | 5,32 | 9 | 5,32 |
| **Toplam** | | **169** | **100** | **169** | **100** |

Tablo 1 incelendiğinde vatandaşlık eğitimi alanında yapılan yüksek lisans tezlerinin biri 12 farklı boyuta ayrıldığı belirtilmiştir. Bu kategorilerden öğretmen mesleki yeterlilik konulu yüksek lisans tezi, %43,78 oranı ile ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada 19 (%11,44) yüksek lisans tezinin konusu derse ilişkin görüş olmuş, üçüncü sırada öğretim ilke, yöntem, teknik, yaklaşım, stratejileri (f=10, %5,91) konusu yer alır. Bu konuları tamamlayıcı değerlendirme yaklaşımı (f=9, %5,32) ve teknoloji kullanımı (f=8, %4,81) konular takip eder. En az çalışılan konular f=3 (%1,77) ile yüksek lisans tezi ve f=1 değerlendirme tez konularıdır.

## 5.2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın ikinci alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış Yüksek Lisans tezlerinin yıllara göre dağılımı nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 2. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin yıllara göre dağılımı**

| | **2010** | **2011** | **2012** | **2013** | **2014** | **2015** | **2016** | **2017** | **2018** | **2019** | **2020** | **Toplam** |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **f** | 5 | 13 | 9 | 7 | 12 | 21 | 13 | 11 | 13 | 44 | 21 | **169** |
| **%** | 2,95 | 7,69 | 5,32 | 4,14 | 7,100 | 12,42 | 7,69 | 6,50 | 7,69 | 26,03 | 12,42 | **100** |

Tablo 2 incelendiğinde Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılan yüksek lisans tezlerinde yıllara göre oranlı bir artış görülmemektedir. Vatandaşlık eğitimi alanında en fazla yüksek lisans tezi 2019 yılına (f=44, %26,03) aittir. 2019 yılını 2015 ve 2020 yılları takip ederek (%12,42) yüksek lisans tezleri takip eder. Ardından (f=13, %7,69) 2011,2016 ve 2018 yılları aynı sayılar ile eşlik eder. 2016 ve 2018 yıllarında da (f= 11, %6,50) aynı sayılarda çalışmalarla Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi ile ilgili tezler yazılmıştır. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında en az yüksek lisans tezi 2010 (f=5, %2,95) yılına aittir.

### 5.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Çalışmanın üçüncü alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin üniversitelere göre dağılımı nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 3. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin üniversitelere göre dağılımları**

| | F | % |
|---|---|---|
| **Gazi Üniversitesi** | 9 | 5,32 |
| **Marmara Üniversitesi** | 7 | 4,14 |
| **Dokuz Eylül Üniversitesi** | 2 | 1,18 |
| **Atatürk Üniversitesi** | 8 | 4,73 |
| **Selçuk Üniversitesi** | 2 | 1,18 |
| **Afyon Kocatepe Üniversitesi** | 3 | 1,77 |
| **Çukurova Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Dumlupınar Üniversitesi** | 3 | 1,77 |
| **Necmettin Erbakan Üniversitesi** | 2 | 1,18 |
| **Ondokuz Mayıs Üniversitesi** | 4 | 2,36 |
| **Hacettepe Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Akdeniz Üniversitesi** | 2 | 1,18 |
| **Uşak Üniversitesi** | 6 | 3,55 |
| **Balıkesir Üniversitesi** | 5 | 3,95 |
| **Sakarya Üniversitesi** | 6 | 3,55 |
| **Yüzüncü Yıl Üniversitesi** | 2 | 1,18 |
| **Maltepe Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Fırat Üniversitesi** | 6 | 3,55 |
| **Abant İzzet Baysal Üniversitesi** | 3 | 1,77 |
| **Niğde Üniversitesi** | 2 | 1,18 |
| **Karadeniz Teknik Üniversitesi** | 3 | 1,77 |
| **Ankara Üniversitesi** | 2 | 1,18 |
| **Mersin Üniversitesi** | 4 | 2,36 |
| **Yeditepe Üniversitesi** | 2 | 1,18 |
| **Giresun Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Cumhuriyet Üniversitesi** | 2 | 1,18 |
| **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi** | 1 | 0,59 |

| | | |
|---|---|---|
| **Zirve Üniversitesi** | 3 | 1,77 |
| **Mevlâna Üniversitesi** | 3 | 1,77 |
| **Fatih Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Erzincan Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Trakya Üniversitesi** | 2 | 1,18 |
| **Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi** | 4 | 2,36 |
| **Kastamonu Üniversitesi** | 5 | 2,95 |
| **Okan Üniversitesi** | 4 | 2,36 |
| **Adnan Menderes Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Dicle Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi** | 3 | 1,77 |
| **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Erciyes Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Gaziosmanpaşa Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Yıldız Teknik Üniversitesi** | 3 | 1,77 |
| **Hitit Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Bahçeşehir Üniversitesi** | 4 | 2,36 |
| **Amasya Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi** | 3 | 1,77 |
| **Gaziantep Üniversitesi** | 3 | 1,77 |
| **Orta Doğu Teknik Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi** | 6 | 3,55 |
| **Pamukkale Üniversitesi** | 3 | 1,77 |
| **Düzce Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Aksaray Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Anadolu Üniversitesi** | 2 | 1,18 |
| **İstanbul Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **İstanbul Üniversitesi- Cerrah Paşa** | 3 | 1,77 |
| **Bartın Üniversitesi** | 2 | 1,18 |
| **Tokat Osmangazi Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **İnönü Üniversitesi** | 3 | 1,77 |
| **Uludağ Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Trabzon Üniversitesi** | 2 | 1,18 |
| **Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Harran Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Ege Üniversitesi** | 1 | 0,59 |
| **Toplam** | **169** | **100** |

Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi ile ilgili yazılmış yüksek lisans tezlerinin yazıldığı üniversitelere göre dağılımı kapsamında en fazla yüksek lisans tezinin Gazi Üniversite' sinde (f=9, %5,32) yazıldığı görülmektedir. İkinci sırada Atatürk Üniversitesi (f=8, %4,73), üçüncü Marmara Üniversitesi ( f=7, 4,14) yer almaktadır.

## 5.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Çalışmanın üçüncü alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin enstitülere göre dağılımı nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 4. Vatandaşlık ile ilgili yazılmış yüksek lisans tezlerinin enstitülere göre dağılımları**

| | F | % |
|---|---|---|
| **Eğitim bilimleri enstitüsü** | 89 | 53,66 |
| **Sosyal bilimler enstitüsü** | 72 | 42,60 |
| **Fen bilimleri** | 1 | 0,59 |
| **Lisansüstü eğitim enstitüsü** | 7 | 4,14 |
| **Toplam** | **169** | **100** |

Tablo 4 incelendiğinde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış yüksek lisans tezlerinin en çok yazıldığı enstitü Eğitim Bilimleri (f=89, %53,66), ikinci sırada 72 (%42,60) ise sosyal bilimler enstitülerinde yapıldığı tespit edilmiştir.

## 5.5. BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın beşinci alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin anabilim dallarına göre dağılımları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 5. Vatandaşlık ile ilgili yüksek lisans tezlerinin Anabilim Dallarına göre dağılımı**

| Anabilim Dalı | F | % |
|---|---|---|
| **Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı** | 61 | 36,09 |
| **İlköğretim Anabilim Dalı** | 35 | 20,71 |
| **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı** | 19 | 11,24 |
| **Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı** | 2 | 1,18 |
| **Sosyal Bilgiler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı** | 5 | 2,95 |
| **Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı** | 3 | 1,77 |
| **Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı** | 6 | 3,55 |
| **Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı** | 8 | 4,73 |
| **Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı** | 6 | 3,55 |
| **Eğitim Programları Anabilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **İşletme Anabilim Dalı** | 7 | 4,12 |

| | | |
|---|---|---|
| **Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Büro Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı** | 2 | 1,18 |
| **Eğitim Yönetim ve Planlaması Anabilim Dalı** | 3 | 1,77 |
| **Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **İngilizce Dili Eğitimi Anabilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Yüksek Öğretimin Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Eğitimde Drama Anabilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Sosyoloji Anabilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Yaşam Boyu Öğrenme Anabilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Belirtilmemiş** | 1 | 0,59 |
| **Toplam** | **169** | **100** |

Tablo 5 incelendiğinde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin büyük çoğunluğu %36,09 oranı (f=62) ile Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda yer almaktadır. Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nı sırası ile ilköğretim anabilim dalı %20,71 (f=35) ve ardından Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı %11,24 (f=19) takip etmektedir. Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı (f=8, %4,73), f=7 (%4,12) ile İşletme Anabilim dalı, altıncı sırayı f=6 (%3,55) olarak paylaşanlar; Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı ve Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı'dır. %2,95 (f=5) olarak Sosyal Bilgiler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı ve Eğitim Yönetimi ve Planlaması Anabilim Dalı %1,77 (f=3) olarak yer almaktadır. Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı %1,18 (f=2) olarak yer almaktadır. En az yüksek lisans tezlerinin ise %0,59 (f=1) Belirtilmemiş, Eğitim Programları Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı, Büro Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, İngilizce Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Öğretimin Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı, Eğitimde Drama Anabilim Dalı, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yaşam Boyu Öğrenme Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nın yer aldığı görülmektedir.

## 5.6. ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Çalışmanın beşinci alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış yüksek lisans tezlerinin bilim dalına göre dağılımları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 6. Vatandaşlık eğitim ve öğretim ile ilgili yazılmış yüksek lisans tezlerinin bilim dallarına göre dağılımı**

| Bilim Dalı | f | % |
|---|---|---|
| **Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı** | 15 | 8,87 |
| **Eğitim Denetimi ve Yönetimi Bilim Dalı** | 17 | 10,05 |
| **Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı** | 6 | 3,55 |
| **Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı** | 33 | 19,52 |
| **Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı** | 16 | 9,46 |
| **Eğitim Yönetimi, Teftişi, Denetimi ve Planlaması Bilim Dalı** | 2 | 1,18 |
| **Eğitim Yönetimi Bilim Dalı** | 11 | 6,50 |
| **Eğitimde Program Geliştirme Bilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Tarih Öğretmenliği Bilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Eğitim Yönetimi ve Teftişi Bilim Dalı** | 3 | 1,77 |
| **Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı** | 3 | 1,77 |
| **İşletme Bilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Tarih Eğitimi Bilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı** | 3 | 1,77 |
| **Din Eğitimi Bilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı** | 3 | 1,77 |
| **Yüksek Öğretimin Yönetimi Bilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Yaratıcı Drama Bilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Eğitim Yönetimi ve Denetçiliği Bilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Yaşam Boyu Öğrenme Bilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Eğitim Yönetimi, Teftişi ve Planlaması Bilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Eğitim Teknolojileri Bilim Dalı** | 1 | 0,59 |
| **Belirtilmemiş** | 45 | 26,62 |
| **Toplam** | **169** | **100** |

Tablo 6 incelendiğinde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinde en fazla Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda (f=33, %19,52) yer aldığı görülmektedir. İkinci sırada ise Eğitim Denetimi ve Yönetimi Bilim Dalı (f=17, %10,05). Üçüncü sırada Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı (f=16, %9,46) yer almaktadır. Tabloya göre yüksek lisans tez sayısının en az olduğu bilim dalları Eğitimde Program Geliştirme Bilim Dalı, Tarih Öğretmenliği Bilim Dalı, Tarih Eğitimi Bilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı, Eğitim

Yönetimi ve Planlaması Bilim Dalı, Yüksek Öğretimin Yönetimi Bilim Dalı, Yaratıcı Drama Bilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetçiliği Bilim Dalı, Yaşam Boyu Öğrenme Bilim Dalı, Eğitim Yönetimi, Teftişi, ve Planlaması Bilim Dalı, Eğitim Teknolojileri Bilim Dalları' nda sayı olarak f=1 (%0,59) oranında tezde bilim dalı yer almıştır. Tezlerin 45 (%26,62) tanesinin ise bilim dalının belirtilmediği görülmektedir.

## 5.7. YEDİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın yedinci alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tez çalışmalarının yazım dili nedir?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 7. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin yazım dillerine göre dağılımı**

| | **Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi** | |
|---|---|---|
| | **F** | **%** |
| **Türkçe** | 165 | 97,63 |
| **İngilizce** | 4 | 2,36 |
| **Toplam** | **169** | **100** |

Tezlerin yazım dillerine göre dağılımı incelendiğinde, Türkçe ve İngilizce olarak yer almaktadır. Tablo 7'e bakıldığında yapılan taramada vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında sadece 4 yüksek lisans tezinin yazım dilinin İngilizce olarak belirtildiği tespit edilmiştir.

## 5.8. SEKİZİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın sekizinci alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin sayfa sayılarına göre dağılımları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 8. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin sayfa sayılarına göre dağılımı**

| **Sayfa Aralıkları** | **f** | **%** |
|---|---|---|
| **100-150** | 129 | 76,33 |
| **151-200** | 30 | 17,75 |
| **201-250** | 7 | 4,14 |
| **251-300** | 1 | 0,59 |
| **301-350** | - | - |
| **351-400** | 2 | 1,18 |

| | | |
|---|---|---|
| **Toplam** | **169** | **100** |

Tablo 8 incelendiğinde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış yüksek lisans tezlerinin sayfa sayısı olarak en fazla 100-150 sayfa aralığında (f=129, %76,33) olduğu tespit edilmiştir. Bu aralığı sırasıyla 151-200 (f=30, %17,75) ve 201-250 (f=7, %4,14) sayfa aralığının takip ettiği görülmektedir. Buna göre tablo da görüldüğünde doktora tezlerinin sayfa sayısı aralığını genel olarak 100-150 sayfa aralığı oluşturmaktadır.

## 5.9. DOKUZUNCU ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Çalışmanın dokuzuncu alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin danışman unvanlarına göre dağılımları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 9. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin danışman unvanlarına göre dağılımı**

| Unvan | F | % |
|---|---|---|
| **Prof. Dr.** | 35 | 20,71 |
| **Doç. Dr.** | 66 | 39,05 |
| **Dr.Öğr.Üyesi** | 63 | 37,27 |
| **Eş Danışman** | 4 | 2,36 |
| **Öğr.Gör.Dr** | 1 | 0,59 |
| **Toplam** | **169** | **100** |

Tablo 9 incelendiğinde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış yüksek lisans tezlerinde en fazla Doç.Dr. (f=66, %39,05) unvanına sahip öğretim üyelerinin danışmanlık yaptığı anlaşılmaktadır. Bunu sırasıyla Dr.Öğr.Üyesi (f=63, %37,27) ve Prof.Dr (f=35, %20,71) unvanları takip etmektedir. Ayrıca Tablo 9'a bakıldığında 4 (%2,36) yüksek lisans tezinde eş danışman olduğu görülmektedir. İncelenen tezlerde Yrd.Doç.Dr 2010 öncesi tezlerde 29 (17,15) olarak belirlenmiştir. Ancak yasal olarak Dr.Öğr.Üyesi geçerli olduğu için Yrd. Doç.Dr olarak belirlenenler öğretim üyelerinin unvanları Dr.Öğr.Üyesi kategorisine dahil edilerek hesaplanmıştır.

## 5.10. DOKUZUNCU ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın onuncu alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin çalışma gruplarının yıllara göre dağılımları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 10. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi ile ilgili yüksek lisans tezlerinin çalışma gruplarına göre dağılımı**

| | | İlköğretim | Ortaöğretim | Öğretmen adayı | Öğretmen | Alan eğitimi Uzmanı | Karma | Doküman | Lisans | Belirtilmemiş | Toplam |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **2010** | **f** | 0 | 0 | 0 | 3 | 1 | 1 | 0 | 0 | 0 | **5** |
| | **%** | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 60 | 20 | 20 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | **100** |
| **2011** | **f** | 3 | 0 | 0 | 6 | 0 | 3 | 1 | 0 | 0 | **13** |
| | **%** | 23,07 | 0,00 | 0,00 | 46,15 | 0,00 | 23,07 | 7,69 | 0,00 | 0,00 | **100** |
| **2012** | **f** | 3 | 0 | 2 | 2 | 0 | 1 | 1 | 0 | 0 | **9** |
| | **%** | 33,33 | 0,00 | 22,22 | 22,22 | 0,00 | 11,11 | 11,11 | 0,00 | 0,00 | **100** |
| **2013** | **f** | 3 | 0 | 1 | 3 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | **7** |
| | **%** | 42,85 | 0,00 | 14,28 | 42,85 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | **100** |
| **2014** | **f** | 2 | 2 | 0 | 7 | 1 | 0 | 0 | 0 | 0 | **12** |
| | **%** | 16,66 | 16,66 | 0,00 | 58,33 | 8,33 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | **100** |
| **2015** | **f** | 3 | 0 | 2 | 11 | 1 | 5 | 0 | 0 | 0 | **21** |
| | **%** | 14,28 | 0,00 | 9,52 | 52,38 | 4,76 | 23,80 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | **100** |
| **2016** | **f** | 4 | 0 | 2 | 5 | 0 | 2 | 0 | 0 | 0 | **13** |
| | **%** | 30,76 | 0,00 | 15,38 | 38,46 | 0,00 | 15,38 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | **100** |
| **2017** | **F** | 0 | 1 | 1 | 9 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | **11** |
| | **%** | 0,00 | 9,09 | 9,09 | 81,81 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | **100** |
| **2018** | **f** | 2 | 1 | 2 | 8 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | **13** |
| | **%** | 15,38 | 7,69 | 15,38 | 61,53 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | **100** |
| **2019** | **f** | 9 | 2 | 4 | 19 | 3 | 5 | 0 | 1 | 1 | **44** |
| | **%** | 20,45 | 4,54 | 9,09 | 43,18 | 56,81 | 11,36 | 0,00 | 2,27 | 2,27 | **100** |
| **2020** | **f** | 2 | 3 | 3 | 11 | 0 | 2 | 0 | 0 | 0 | **21** |
| | **%** | 9,52 | 14,28 | 14,28 | 52,38 | 0,00 | 9,52 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | **100** |
| **Topla** | **f** | **30** | **9** | **17** | **84** | **6** | **19** | **2** | **1** | **1** | **169** |
| | **%** | **17,75** | **5,32** | **10,05** | **49,70** | **3,55** | **11,24** | **1,18** | **0,59** | **0,59** | **100** |

Tablo 10 incelendiğinde vatandaşlık eğitimi ve öğretiminde yazılmış yüksek lisans tezlerinde daha çok üzerinde çalışılan grubun öğretmen gruplar (f=84, %49,70) olduğu belirtilmiş. İkinci sırada ilköğretim çalışma grubu (f=30, %218,07) olan tezler, üçüncü sırada ise çalışma grubu karma (f=19 %11,44) olan tezler oluşturulmuştur. Bu çalışma gruplarını dördüncü sırada yer alan öğretmen adayları (10,24), 9 yüksek lisans tezinde ortaöğretim çalışma

grubu tercih edilmiştir. 6 yüksek lisans tezinde alan eğitimi uzmanları ile çalışılmış, 2 tez (%1,20) ile dokümanlar ve 1'er (1,89) tez ile lisans öğrencileri ve belirtilmemiş gruplar oluşturmuştur.

İlk üç yıldaki çalışma gruplarına bakıldığında yüksek lisans tezlerinde 2010 yılında öğretmenler (f=3, %60), ilköğretim çalışma grubu (f=0, %0,00) ve karma çalışma grubu (f=1, %20) ve alan eğitim uzmanları (f=1, %20) ile çalışılmış, tabloya bakıldığı 2010 yılında çalışma grubu ağırlık olarak öğretmenler, alan eğitim uzmanları ve karma gruplar üzerinde çalışılmıştır. Bunlar haricinde ilköğretim üzerine yazılan bir tez bulunmamaktadır.

Günümüz tarihine yakın 2019 yılına bakıldığında ise karma gruplar (f=5, %11,36), öğretmenler (f=19,43,18) ve ilköğretim (f=9, %20,45) ile çalışıldığı görülmektedir. Sırasıyla öğretmen adayları, alan eğitim uzmanları ve ortaöğretim ile çalışılmıştır. Ayrıca 2019 yılındaki 1 yüksek lisans tezinin (%2,27) çalışma grubu belirtilmemiştir. Zaman içerisinde farklı çalışma grupları ile çalışıldığı tespit edilmiştir. Burada da vatandaşlık ile ilgili çalışmalara önem verildiğini göstermektedir.

### 5.11. ON BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın on alt problemini "vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin örneklem yöntemlerinin yıllara göre dağılımları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır. Vatandaşlık eğitimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin örneklem yöntemlerine göre dağılımı incelendiğinde, maksimum çeşitlilik, yansız, tümevarım, random, evrenin tamamı, kolay ulaşılabilir durum, ölçüt, tipik durum örneklemesi, rastgele, basit tesadüfi, seçkisiz, basit seçkisiz, seçkili, tabakalı örnekleme, kota, yapılmamış, amaçsal örnekleme kolay ulaşılabilir, küme ve uygun örnekleme yöntemleri yer almaktadır.

Tablo 10'a bakıldığında vatandaşlık eğitimi alanında yazılmış tezlerde en çok tercih edilen örnekleme yöntemi, 21 tezde random (f=20, %12,42), kolay ulaşılabilir, basit tesadüfi, basit seçkisiz ve evrenin tamamı örnekleme yöntemleri ikinci olarak (f=14, 8,28) yer almıştır. Kullanılan diğer örnekleme yöntemleri sırasıyla, üçüncü sırada tabaklı örnekleme ve küme örnekleme (f=13, %7,69), dördüncü sırada yer alan örnekleme yöntemi maksimum örnekleme örneklemedir (f=10, %5,91), beşinci sırada seçişiz örnekleme (f=7, %4,14), altıncı sırada kartopu örnekleme (f=6, %3, 55), yedinci sırada rastgele örnekleme (f=5, %2,95), sekizinci sırada uygunluk örnekleme ve yansız örnekleme (f=4, %2,36), dokuzuncu sırada ise amaçsal örnekleme (f=2, %1,20) yer almıştır. Ayrıca 29 (%17,25) tezde örnekleme yönteminin ne olduğu hakkında bilgi verilmemiştir. Bu durumda dikkat edilmelidir. 1'er tez ile tümevarım (f=1, %0,

59), seçkili (f=1, %0,59), kota (f=1, %0,59), (f=1, %0,59) ve uygun örnekleme (f=1, %0,59) yöntemlerinin az kullanılması ise dikkat çekicidir.

Örnekleme sayısının (f=169) tez sayısından (f=182) fazla olmasının nedeni, bazı tezlerde birden fazla örnekleme yönteminin kullanılmasıdır.

**Tablo 11. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi ile ilgili yüksek lisans tezlerindeki örneklem yöntemleri dağılımı**

| Kolay Ulaşılabilir | Basit Tesadüfi | Basit Seçkisi | Ölçüt | Rastgele | Küme | Kartopu | Seçkili | Tabakalı Örnekleme | Örnekleme Yapılmamış | Kota Örnekleme | Uygunluk | Amaçsal | Belirtilmemiş | Toplam |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 0 | 2 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | **6** |
| 0,00 | 33,33 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | **100** |
| 0 | 0 | 1 | 0 | 0 | 3 | 0 | 1 | 2 | 0 | 0 | 0 | 0 | 1 | **13** |
| 0,00 | 0,00 | 7,69 | 0,00 | 0,00 | 23,07 | 0,00 | 7,69 | 15,38 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 7,69 | **100** |
| 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 2 | 0 | 0 | 0 | 0 | 2 | **9** |
| 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 22,22 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 22,22 | **100** |
| 2 | 2 | 0 | 0 | 0 | 1 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 2 | **7** |
| 28,51 | 28,51 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 14,28 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 28,51 | **100** |
| 1 | 1 | 1 | 0 | 0 | 3 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 2 | **13** |
| 7,69 | 7,69 | 7,69 | 0,00 | 0,00 | 23,07 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 15,38 | **100** |
| 0 | 2 | 1 | 0 | 0 | 1 | 1 | 0 | 1 | 1 | 0 | 0 | 0 | 4 | **22** |
| 0,00 | 9,09 | 4,54 | 0,00 | 0,00 | 4,45 | 4,54 | 0,00 | 4,54 | 100 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 18,18 | **100** |
| 0 | 1 | 1 | 0 | 0 | 0 | 1 | 0 | 1 | 0 | 1 | 1 | 0 | 4 | **14** |
| 0,00 | 7,14 | 7,14 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 7,14 | 0,00 | 7,16 | 0,00 | 100 | 400 | 0,00 | 28,57 | **100** |
| 1 | 1 | 1 | 0 | 1 | 1 | 0 | 0 | 2 | 0 | 0 | 0 | 0 | 2 | **14** |
| 7,16 | 7,16 | 7,16 | 0,00 | 7,16 | 7,16 | 0,00 | 0,00 | 15,38 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 14,28 | **100** |
| 1 | 1 | 1 | 1 | 0 | 1 | 1 | 0 | 1 | 0 | 0 | 0 | 0 | 3 | **13** |
| 7,69 | 7,69 | 7,69 | 7,69 | 0,00 | 7,69 | 7,69 | 0,00 | 7,69 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 23,07 | **100** |
| 8 | 2 | 5 | 3 | 1 | 3 | 3 | 0 | 4 | 0 | 0 | 2 | 2 | 7 | **49** |
| 16,32 | 4,08 | 10,20 | 6,12 | 2,04 | 6,12 | 6,12 | 0,00 | 8,16 | 0,00 | 0,00 | 50 | 100 | 14,28 | **100** |
| 1 | 2 | 3 | 5 | 3 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 1 | 0 | 2 | **22** |
| 4,54 | 9,09 | 13,63 | 22,72 | 13,63 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 400 | 0,00 | 9,09 | **100** |
| **14** | **14** | **14** | **9** | **5** | **13** | **6** | **1** | **13** | **1** | **1** | **4** | **2** | **29** | **182** |
| **8,28** | **8,28** | **8,28** | **5,32** | **2,95** | **7,69** | **3,55** | **0,59** | **7,83** | **0,59** | **0,59** | **2,36** | **1,18** | **17,15** | **100** |

| | | Yansız | | Tümevarım | | Maksimum çeşitlilik | | Random | | Evrenin tamamı | | Seçkisiz | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | f | % | f | % | f | % | f | % | f | % | f | % |
| 2010 | | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 2 | 33,33 | 0 | 0,00 | 2 | 33,33 |
| 2011 | | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 2 | 15,38 | 1 | 7,69 | 3 | 27,27 |
| 2012 | | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 4 | 44,44 | 1 | 11,11 | 0 | 0,00 |
| 2013 | | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 |
| 2014 | | 1 | 7,69 | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 2 | 15,38 | 2 | 15,38 | 0 | 0,00 |
| 2015 | | 1 | 4,54 | 0 | 0,00 | 2 | 9,09 | 5 | 22,72 | 3 | 13,63 | 0 | 0,00 |
| 2016 | | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 3 | 28,57 | 1 | 7,14 | 0 | 0,00 |
| 2017 | | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 1 | 7,16 | 0 | 0,00 | 3 | 28,57 | 1 | 7,16 |
| 2018 | | 0 | 0,00 | 0 | 0,00 | 1 | 7,69 | 1 | 7,69 | 1 | 7,69 | 0 | 0,00 |
| 2019 | | 1 | 2,04 | 1 | 2,04 | 4 | 8,16 | 2 | 4,08 | 1 | 2,04 | 0 | 0,00 |
| 2020 | | 1 | 2,04 | 0 | 0,00 | 2 | 9,09 | 0 | 0,00 | 1 | 4,54 | 1 | 4,54 |
| **Toplam** | | **4** | **2,36** | **1** | **0,59** | **10** | **5,91** | **20** | **12,42** | **14** | **8,28** | **7** | **4,14** |

## 5.12. ON İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın on ikinci alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin örneklem büyüklüğü dağılımları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 11. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi ile ilgili örneklem büyüklüğü dağılımı**

| | Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi | |
|---|---|---|
| | **f** | **%** |
| **0-100** | 29 | 17,15 |
| **101-200** | 14 | 8,28 |
| **201-300** | 22 | 13,01 |
| **301-400** | 32 | 18,93 |
| **401-500** | 13 | 7,69 |
| **501-600** | 8 | 4,73 |
| **601-700** | 10 | 5,91 |
| **701-800** | 7 | 4,14 |
| **801-900** | 4 | 2,36 |
| **901-1000** | 2 | 1,18 |
| **1001-üstü** | 12 | 7,10 |
| **Belirtilmemiş** | 16 | 9,46 |

| | | |
|---|---|---|
| **Toplam** | **169** | **100** |

Tablo 11' de görülen vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış yüksek lisans tezlerindeki örneklem büyüklüğü 12 kategoride toplanmıştır. Genel olarak bakıldığında 32 tezde (%18,93) 301-400 aralığında kişi ile çalışıldığı, 29 tezde (%17,15) 0-100 aralığında kişi ile çalışıldığı tespit edilmiştir. Diğer örneklem büyüklükleri sırasıyla, 22 tezde 201-300 kişi aralığında (%13,01), 14 tezde 101-200 kişi aralığında (%8,28), 13 tezde 401-500 kişi aralığında (7,79), 12 tezde 1001-üstü kişi aralığında (%7,10), 10 tezde 601-700 kişi aralığında (%5,91) ile çalışılmıştır. 16 (%9,46) örneklem büyüklüğü belirtilmemiştir.

## 5.13. ON ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın on üçüncü alt problemini "vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin araştırma yöntemlerinin yıllara göre dağılımları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 12. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi ile ilgili yazılmış yüksek lisans tezlerinin araştırma yöntemlerine göre dağılımı**

| | | **Karma** | **Nitel** | **Nicel** | **Belirtilmemiş** | **Toplam** |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **2010** | **f** | 0 | 1 | 4 | 0 | **5** |
| | **%** | 0,00 | 20 | 80 | 0,00 | **100** |
| **2011** | **f** | 0 | 3 | 10 | 0 | **13** |
| | **%** | 0,00 | 23,07 | 76,92 | 0,00 | **100** |
| **2012** | **f** | 3 | 2 | 3 | 1 | **9** |
| | **%** | 33,33 | 22,22 | 33,33 | 11,11 | **100** |
| **2013** | **f** | 3 | 1 | 3 | 0 | **7** |
| | **%** | 42,85 | 14,28 | 42,85 | 0,00 | **100** |
| **2014** | **f** | 2 | 1 | 9 | 0 | **12** |
| | **%** | 16,66 | 8,33 | 75 | 0,00 | **100** |
| **2015** | **f** | 1 | 3 | 17 | 0 | **21** |
| | **%** | 4,76 | 14,28 | 80,95 | 0,00 | **100** |
| **2016** | **f** | 2 | 4 | 7 | 0 | **13** |
| | **%** | 15,38 | 30,76 | 53,84 | 0,00 | **100** |
| **2017** | **f** | 0 | 2 | 9 | 0 | **11** |
| | **%** | 0,00 | 18,18 | 81,81 | 0,00 | **100** |
| **2018** | **f** | 1 | 3 | 9 | 0 | **13** |
| | **%** | 7,69 | 23,07 | 69,23 | 0,00 | **100** |
| **2019** | **f** | 10 | 6 | 24 | 4 | **44** |
| | **%** | 22,72 | 13,63 | 54,54 | 9,09 | **100** |
| **2020** | **f** | 2 | 6 | 13 | 0 | **21** |
| | **%** | 9,52 | 28,57 | 61,90 | 0,00 | **100** |
| **Toplam** | **f** | **24** | **32** | **108** | **5** | **169** |
| | **%** | **14,20** | **18,93** | **63,90** | **2,95** | **100** |

Tablo 12 incelendiğinde vatandaşlık eğitimi alanında yapılan yüksek lisans tezlerinde en fazla nicel (f=108%63,90) araştırma yönteminin kullanıldığı görülmektedir. 32 yüksek lisans tezinde (%18,93) nitel araştırma yöntemi, 24 yüksek lisans tezinde (%14,20) ise karma araştırma yönteminin kullanıldığı görülmektedir. İncelenen 169 yüksek lisans tezinden 5 (2,95) tanesinde araştırma yöntem bilgisinin belirtilmediği saptanmıştır. Yıllara göre bakıldığında en fazla araştırma yöntemi 2019 yılına aittir.

## 5.14. ON DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın on dördüncü alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin araştırma desenlerine (modeline) göre dağılımları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 13. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin araştırma desenine göre dağılımı**

| Araştırma Deseni | f | % |
|---|---|---|
| **Tarama** | 112 | 61,20 |
| **Deneysel** | 6 | 3,27 |
| **Durum Çalışması** | 11 | 6,01 |
| **Doküman Analizi** | 6 | 3,27 |
| **Betimsel** | 6 | 3,27 |
| **Olgu Bilim** | 10 | 5,46 |
| **Eylem Araştırması** | 2 | 1,09 |
| **Korelasyon** | 2 | 1,09 |
| **Özel Durum Çalışması** | 1 | 0,54 |
| **Nedensel Desen** | 1 | 0,54 |
| **Ön Test- Son Test Deseni** | 1 | 0,54 |
| **Açımlayıcı Sıralı Karma Desen** | 2 | 1,09 |
| **Paralel Karma Desen** | 1 | 0,54 |
| **Yakınsak Paralel Desen** | 1 | 0,54 |
| **Tarihsel Araştırma** | 1 | 0,54 |
| **İç İçe Desen** | 1 | 0,54 |
| **Belirtilmemiş** | 18 | 9,83 |
| **Toplam** | **183** | **100** |

Tablo 13 incelendiğinde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılan yüksek lisans tezlerinde en fazla tarama (f=112, %61,20) araştırma deseninin kullanıldığı görülmektedir. İkinci olarak durum çalışması (f=11, %6,01) araştırma deseni yer almaktadır. Bu araştırma

desenlerini sırasıyla olgu bilim (f=10, %5,46) deseni, doküman analizi, deneysel ve betimsel (f=6, %3,27) araştırma deseni takip etmektedir.

İncelenen yüksek lisans tezlerinde en az özel durum çalışması (f=1, %0,54) deseni, nedensel (f=1, %0,54) desen, ön test- son test (f=1, %0,54) desen, paralel karma (f=1, %0,54) desen, yakınsak paralel (f=1, %0,54) desen ve tarihsel araştırma (f=1, %0,54) deseni, iç içe (f=1, %0,54) desen kullanıldığı saptanmıştır. Yüksek lisans tez çalışmalarının 18 (%9,83) tanesinde araştırma deseni belirtilmemiştir.

## 5.15. ON BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın on beşinci alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin veri toplama araçlarına göre dağılımları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 14. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin veri toplama araçlarına göre dağılımı**

| | f | % |
|---|---|---|
| **Görüşme** | 32 | 11,22 |
| **Doküman** | 16 | 5,61 |
| **Anket** | 76 | 26,66 |
| **Gözlem** | 7 | 2,45 |
| **Ölçek** | 109 | 38,24 |
| **Başarı Testi** | 4 | 1,40 |
| **Literatür** | 30 | 10,52 |
| **Günlükler** | 1 | 0,35 |
| **Yazılı Test** | 4 | 1,40 |
| **Envanter** | 6 | 2,10 |
| **Toplam** | **285** | **100** |

Tablo 14'e bakıldığında vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış yüksek lisans tezlerinde en fazla kullanılan veri toplama aracının ölçek (f=109, %38,24) olduğu görülmektedir. İkinci sırada anket (f=65, %26,66), üçüncü sırada görüşme (f=32, %11,22) yer almaktadır. Bu veri toplama araçlarını sırasıyla literatür (f=30, %10,52), doküman (f=16, %5,61), gözlem (f=7, %2,45), envanter (f=6, %2,12) sonra aynı sırada yer alan; yazılı test ve başarı testleri (f=4, %1,40), takip etmektedir. En az kullanılan veri toplama araçlarının ise günlükler (f=1, %0,35) olduğu saptanmıştır.

## 5.16. ON ALTINCI ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın on altıncı alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin analiz yöntemlerine göre dağılımları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 15. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin analiz yöntemlerine göre dağılımı**

| | F | % |
|---|---|---|
| **Betimsel Analiz** | 34 | 4,22 |
| **Frekans Yüzde** | 64 | 7,95 |
| **T – Testi** | 86 | 10,68 |
| **Aritmetik Ortalama** | 71 | 8,81 |
| **Standart Sapma** | 60 | 7,45 |
| **İçerik Analizi** | 32 | 3,97 |
| **Anova (varyans analizi)** | 74 | 9,19 |
| **Kodlama** | 12 | 1,49 |
| **Kolmogorov- Smirnov** | 28 | 3,47 |
| **Mann Whitney U** | 30 | 3,72 |
| **Varimax Rotasyon** | 1 | 0,12 |
| **Doküman Analizi** | 7 | 0,86 |
| **Korelasyon** | 66 | 8,19 |
| **Kruskal Wallis H** | 29 | 3,60 |
| **Ki – Kare** | 9 | 1,11 |
| **Bartless** | 9 | 1,11 |
| **Shapiro – Wilk** | 16 | 1,98 |
| **Kategorisel** | 10 | 1,24 |
| **LSD** | 8 | 0,99 |
| **Scheffe Testi** | 12 | 1,49 |
| **Madde Analizi** | 5 | 0,62 |
| **Levene Testi** | 8 | 0,99 |
| **Mod** | 8 | 0,99 |
| **Medyan** | 11 | 1,36 |
| **Faktör Analizi** | 10 | 1,24 |
| **Tukey Testi** | 17 | 2,11 |
| **Normallik Analizi** | 13 | 1,61 |
| **Regresyon Analizi** | 40 | 4,96 |
| **Wilcoxon Testi** | 2 | 1,24 |
| **Yapısal Eşitlik Modeli** | 2 | 1,24 |
| **Bağımsızlık Testi** | 2 | 1,24 |
| **Ön Test- Son Test** | 2 | 1,24 |
| **Sperman Brown** | 2 | 1,24 |
| **Katılımcı Sayısı** | 2 | 1,24 |
| **Tam Hane Testi** | 1 | 0,12 |

| | | |
|---|---|---|
| **Post Hoc Testi** | 7 | 0,86 |
| **Moderatör Analiz** | 1 | 0,12 |
| **Path Analizi** | 2 | 1,24 |
| **Tematik Analiz** | 2 | 1,24 |
| **Söylem Analizi** | 1 | 0,12 |
| **Kay Kare** | 2 | 1,24 |
| **Miles Huberman Formülü** | 3 | 0,37 |
| **Eta Kare** | 2 | 1,24 |
| **Bonferron** | 1 | 0,12 |
| **Parametrik** | 1 | 0,12 |
| **Toplam** | **805** | **100** |

Tablo 16 incelendiğinde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinde en fazla kullanılan analiz yönteminin t-testi (f=86, %10,68) olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla anova (f=74, %9,19), aritmetik ortalama (f=71, %8,81), korelasyon (f=66, %8,19), frekans- yüzde (f=64, %7,95), standart sapma (f=60, %7,45), regresyon (f=40, %4,96) analiz yöntemleri takip etmektedir.

## 5.17. ON YEDİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın on yedinci alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin geçerlik yöntemlerine göre dağılımları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 16. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin geçerlilik yöntemine göre dağılımı**

| | **f** | **%** |
|---|---|---|
| **Uzman Görüşü** | 60 | 49,18 |
| **Pilot Uygulama** | 11 | 9,01 |
| **Madde Analizi** | 9 | 7,37 |
| **Faktör Analizi** | 61 | 50 |
| **Literatür Tarama** | 8 | 6,55 |
| **İçerik Geçerliği** | 1 | 0,81 |
| **Katılımcı Teyidi** | 8 | 6,55 |
| **İç ve Dış Geçerlilik** | 4 | 3,27 |
| **Basit Regresyon Analizi** | 1 | 0,81 |
| **Belirtilmemiş** | 55 | 45,08 |
| **Toplam** | **122** | **100** |

Tablo 16 incelendiğinde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinde en fazla kullanılan geçerlik yönteminin faktör analizi (f=61, %50), ikinci sırada uzman görüşü (f= 60, %49,18), üçüncü sırada pilot uygulama (f=11, %9,01) yer aldığı

görülmektedir. Ayrıca incelenen yüksek lisans tezlerinin 55 (%45,08) tanesinde geçerlik yöntemi belirtilmemiştir.

## 5.18. ON SEKİZİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın on sekinci alt problemini "Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin güvenirlik yöntemlerine göre dağılımları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

**Tablo 17. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinin güvenirlik yöntemine göre dağılımı**

| | **f** | **%** |
|---|---|---|
| **Cronbach Alpha** | 113 | 43,29 |
| **KR-20** | 3 | 1,14 |
| **Pilot Uygulama** | 5 | 1,91 |
| **Korelasyon** | 16 | 6,13 |
| **Tutarlılık İnceleme** | 16 | 6,13 |
| **Literatür Tarama** | 3 | 1,14 |
| **Katılımcı Teyidi** | 6 | 2,29 |
| **Miles, Huberman Formülü** | 3 | 1,14 |
| **Spearman Brown İki Yarı Test Güvenirliği** | 7 | 2,68 |
| **Ki-Kare** | 2 | 0,76 |
| **Guttman** | 1 | 0,38 |
| **Kodlama** | 3 | 1,14 |
| **Test- Tekrar Test** | 5 | 1,91 |
| **Faktör Analizi** | 22 | 8,42 |
| **Uzman Görüşü** | 18 | 6,89 |
| **Madde Analizi** | 5 | 1,91 |
| **Belirtilmemiş** | 33 | 12,64 |
| **Toplam** | **261** | **100** |

Tablo 18'e bakıldığında vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış yüksek lisans tezlerinde en fazla kullanılan güvenirlik yönteminin Cronbach Alpha (f=113, %43,29) olduğu saptanmıştır. İkinci sırada Uzman Görüşü (f=18, %6,89), üçüncü sırada Korelasyon ve Tutarlılık İnceleme (f=16, %6,13) güvenirlik yönteminin yer aldığı görülmektedir. İncelenen yüksek lisans tezlerinin 33 (%12,64) tanesinde güvenirlik yöntemi belirtilmemiştir.

# SONUÇ

# TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Ülkemizde 2010-2020 yıllarında vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tez araştırmalarının konu alanı ve metodolojik olarak eğilimlerini belirlemek adına 18 alt problem belirtilmiştir. Çalışmanın alt problemleri bütün olarak alınmıştır; yazım yılı, konu alanları, üniversite, enstitü, bilim ve anabilim dalı, tez yazım dili, sayfa sayısı, danışman unvanları, çalışma grupları, örneklem yöntemi ve büyüklüğü, araştırma yöntemleri, araştırma modelleri, veri toplama araçları, analiz, geçerlik ve güvenirlik yöntemleri olarak kategorilere ayrılmıştır.

Yüksek lisans tezlerinin incelenmesi sonucunda vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında 18 farklı boyut tespit edilmiştir. Üzerinde en çok çalışılan konu alanı program/müfredat ile öğretim ilke, yöntem, yaklaşım ve teknikleridir. Alan yazında en fazla çalışılan konunun öğretim yöntem ve teknikleri olduğunu gösteren çalışmalar (Kondu, Sakar, 2013) bulunmaktadır. Ayrıca (Akaydın, Kaya, 2015) 'nın yazdığı vatandaşlık eğitimi ve öğretimi hakkındaki makalelerin incelenmesini içeren araştırmada da öğretim ilke, yöntem, yaklaşım ve teknikleri ile program/müfredat konuları üzerinde önemle çalışılmaktadır. Bu bilgilerden hareketle yapılan araştırmaların benzer konu formatında devam ettiğini göstermiştir. Zaman içerisinde bu veri yerine, üzerinde en çok çalışılan konu alanını öğretmenlerin mesleki yeterlilikleri ile ilgili olduğu tespit edilmiştir, bu durum alt başlıklardan olan çalışma gruplarının da öğretmen odaklı olması sonucumuzu doğrulamıştır.

Yıllara göre baktığımızda, incelenen taramada vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında 2010 ve 2020 yıllarında yüksek lisans tezi olarak yazılmadığı bir yıla rastlanılmamıştır. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış yüksek lisans tezlerinde yıllara göre belli bir artış görülmüştür örneğin; 2010 yıllarında vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılan tez sayısı 5 iken 2019 yıllarına gelindiğinde bu sayı 44'ü bulmuştur. Aynı şekilde 2011 yılından sonra 2014 yılında bir yükselme belirse de 2017 yılına değin genel olarak bu alanda bir azalma olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Üniversite ve enstitü boyutunda bakılan, vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış yüksek lisans tezlerinin Gazi Üniversitesi'nde, %5,32 oranıyla en çok eğitim bilimleri enstitülerinde araştırmalar yapıldığı öğrenilmiştir.

Anabilim dalına göre bakarsak vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış yüksek lisans tezlerinde %36,09 oranı ile en çok Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı ilk başta yer

almaktadır. Bilim dalı boyutunda incelendiğinde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanındaki yüksek lisans tezlerinde en fazla Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda yapıldığı belirlenmiş. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanlarında yazılmış yüksek lisans tezlerinin sayfa sayılarına bakıldığında genel olarak en çok 100-150 sayfa aralığında yer aldıkları görülmüştür.

Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanlarında yazılmış yüksek lisans tezlerinde en çok Doç.Dr danışmanlık yapmıştır. Ayrıca araştırmaya göre vatandaşlı eğitimi ve öğretimi alanında 4 yüksek lisans tezinde eş danışman olduğu tespit edilmiştir. Araştırma neticesinde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinde en çok öğretmen gruplarla daha sonra ise ilköğretim ile çalışıldığı saptanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanlarında yazılmış yüksek lisans tezlerindeki örneklem büyüklüğü 12 boyutta toplanmıştır. Çalışma da genel olarak yüksek lisans tezlerinde 301-400 aralığında çalışma grubuyla çalışıldığı belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılan yüksek lisans tezlerinin %17,25'ında örneklem yöntemlerinin belirtilmemiş olduğu saptanmıştır. Bu durum oldukça dikkat çekicidir ve araştırmalarda kullanılan yöntem ve tekniklerin belirtilmesi bilimsel etik açısından önemlidir.

Araştırma yöntemlerinin incelenmesi sonucunda vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinde en fazla nicel yöntemin kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Daha sonra sırasıyla nitel araştırma yöntemi ve karma araştırma yönteminin kullanıldığı sonucuna varılmıştır. 5 yüksek lisans tezinde araştırma yönteminin belirtilmediği saptanmıştır. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinde en fazla tarama araştırma deseninin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunu durum çalışması, olgu bilim ve doküman analizi, betimsel analiz takip etmektedir.

Bulgulara göre vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezlerinde en fazla kullanılan veri toplama araçlarının sırasıyla anket, görüşme ve literatür olduğu ortaya konulmuştur. Bu durum en fazla tercih edilen araştırma yönteminin vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında nicel ve nitel yöntem olmasıyla da ilişkilendirilebilir. Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yazılmış yüksek lisans tezin de en çok tercih edilen analiz yönteminin t- testi, sonrasında Anova ve aritmetik ortalama şeklinde belirlenmiş.

Geçerlik yönteminde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanlarında yazılmış yüksek lisans tezlerinde en çok faktör analizi kullanılmıştır. Tezdeki güvenirlik yöntemi ise vatandaşlık

eğitimi ve öğretimi alanlarında yazılmış yüksek lisans tezlerinde en çok tercih edilen güvenirlik yöntemlerinin Cronbach Alpha yöntemleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

"Türkiye'de 2010-2020 Yılları Arası Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yapılmış yüksek lisans Tez Araştırmalarının Konu Alanı ve Metodolojik Olarak İncelenmesi" şeklinde ifade edilen araştırma sonucundaki veriler ışığında öneriler dile getirilmiştir:

1) Araştırmacılar araştırma yöntemlerine, araştırma modellerine, örneklem belirleme yöntemlerine, geçerlik ve güvenirlik yöntemleri ve diğer boyutları da araştırmalarında bahsetmeye özen göstermelidirler.

2) Araştırmaların neden Gazi Üniversitesinde yoğunluk gösterdiği araştırılmalıdır.

3) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimine yönelik araştırmalar ortaokul aşamasında Sosyal Bilgiler dersi kapsamında artırılmalıdır.

4) Araştırma deseni, yöntemi geçerlik ve güvenirlikleri, örneklem belirleme yöntemi vb. saptanamayan çalışmalarda neden bu verilerin verilmediği araştırılmalıdır.

5) Araştırmalarda ölçme değerlendirme alanında sonuç kısmında daha doğru tespitler verilebilmesi için birden çok geçerlik ve güvenirlik yönteminin kullanılması şeklinde dikkat edilmelidir. Özellikle nitel araştırmalarda dikkat edilmelidir.

6) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılan yüksek lisans tez çalışmalarının diğer alanlara nazaran neden daha az sayıda olduğu araştırılmalıdır.

7) Vatandaşlık eğitimi ve öğretimi konularındaki araştırılmaların fazlalaştırılması için araştırmacılar teşvik edilmelidir.

8) Son zamanlarda vatandaşlık eğitimi ve öğretimindeki yüksek lisans tez çalışmalarının neden azaldığının araştırılması gereklidir.

9) Ulaştığımız sonuçlar doğrultusunda çeşitli üniversitelerde vatandaşlık eğitimi ve öğretimi kapsamındaki çalışmalar için daha çok teşvik edilmesi, aynı olarak araştırılan konulardan farklı araştırmaların yapılması ve çalışılan grubunun tercihinde vatandaşlık eğitimi ve öğretiminin okutulduğu ortaokul seviyesinde de önemli görülmesi önerilmektedir.

# KAYNAKÇA


Akaydın, B., & Kaya, S. (2015). Türkiye'de ilkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler alanında yapılan ve ulusal indeksli dergilerde yayınlanan araştırmalara yönelik bir inceleme. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, *12*(30), 251-264.

Akçeşme, B. (2018). Sınıf öğretmenlerinin insan hakları, vatandaşlık ve demokrasi dersine yönelik görüşleri: Afyonkarahisar ili örneği. Afyon Kocatepe Üniversitesi. Afyonkarahisar.

Akyıldız, s. (2012). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi öğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi, 42*(196), 69-91.

Altıntaş, İ. N., & Yenigül, Ç. K. Türkiye' de sosyal bilgiler alanında vatandaşlık eğitimine yönelik yapılan nitel araştırmaların analizi (2010-2020). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (58), 522-544.

Aran, Ö. C., & Demirel, Ö. (2008). Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12(46), 151-168.

Arcanlı, Ç. (2019). Etkin vatandaşlık öğrenme alanına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının görüşler. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi. Elazığ.

Arslan, S. (2017). Farklı Kültürel Değerlere Sahip Öğrencilerin Çokkültürlü Vatandaşlık Algı ve Farkındalıkları. Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri, 3 (Special), 1-29.

Arslan, S. (2018). Avustralya ile Yeni Zelanda'da Vatandaşlık Eğitimi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme. Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, *2*(12), 1-27.

Aybay, R. (1998). Teba-i Osmani' den TC Yurttaşı' na Geçişin Neresindeyiz?. Ünsal, A (Ed.), 75, 37-42.

Bektaş, Ö., & Zabun, E. (2019). Vatandaşlık eğitiminde değer karşılaştırması; Türkiye ve Fransa. Değerler Eğitimi Dergisi, *17* (37), 247-289.

Tan, B., Merey, Z. Ortaokul vatandaşlarının internet üzerinden ulaşılabilmesinin dijitalleşmeyi yaygınlaştırma. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (1), 162-193.

Bıçak, İ., & F., Ereş. (2018). Öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi ve vatandaşlık eğitimi sürecine yönelik görüşleri. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(2), 257-279.

Bulandere, V. (2014). Öğrencilerin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Kazanımlarını Elde Etme Düzeyleri ve Derse Yönelik Görüşleri. (Erzurum İli Örneği). (Yayımlanmamış YL Tezi). Atatürk Üniversitesi. Erzurum.

Çavuş, M. F., & Biçer, M. (2021). The effects of organizational democracy on organizational citizenship behaviors. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, *10*(1), 387-396.

Çiçek, S. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının iyi vatandaşlık algılarının incelenmesi.

Çolak, K., Kabapınar, Y., & Öztürk, C. (2019). Sosyal bilgiler derslerini veren öğretmenlerin küresel vatandaşlığa ve küresel vatandaşlık eğitimine bakışları. *Eğitim ve Bilim*, *44*(197).

Çubukcu, A., ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye'de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. Middle Eastern & African Journal of Educational Research, 5(1), 148-174.

Değirmenci, Y., & Eskici, B. (2019). Öğretmen adaylarının etkin vatandaşlık algılarının incelenmesi. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 11 (18), 232-256.

Demir, Ö. ve Acar, M. (1997). Sosyal Bilimler Sözlüğü. Ankara: Vadi Yayınları.

Demirci, A. (2014). Literatür taraması. Coğrafya Araştırma yöntemleri, (Ed. Yılmaz Arı ve İlhan Kaya), (1. baskı). Coğrafyacılar Derneği, Balıkesir, 73-109.

Demirer, T., ve Ören, F. Ş. (2020). 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevresel vatandaşlık ve ekolojik ayak izi kavramlarına ilişkin düşünceleri: Kelime ilişkilendirme örneği. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *17*(1), 603-642.

Demiröz, S. ve Kavak, Y. (2019). Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ile Öğrencilerin Başarıları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma.

Doğanay, A., Çuhadar, A., & Mediha, S., (2007). Öğretmen adaylarının siyasal katılımcılık düzeylerine çeşitli etmenlerin etkisinin demokratik vatandaşlık eğitimi bağlamında incelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 50 (50), 213-246.

Duman, A. (2003). Bazı eğitim bilimi kavramlarına ilişkin genel bir değerlendirme. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10).

Durmuş, M. Ş., & Hayır-Kanat, M. (2020). Sosyal Bilgiler 2018 Öğretim Programı'nda Vatandaşlık Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri. Electronic Turkish Studies, 15(8).

Ereş, F. (2015). Vatandaşlık eğitimi ve karakter eğitimi politikalarının değerlendirilmesine yönelik nitel bir çalışma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(36), 120-136.

Ersoy, A. F. (2007). Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Ersoy, A. F. (2013). Sosyal bilgilerde eğitim öğrenimi: uluslararası çatışma ve savaşlara eğitim ve öğretim eğitimleri. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 1 (1), 7-30.

Ezer, F., & Aksüt, S. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramlarına yönelik algılarının metaforlar gidişatı.

Güneş, A., & Küçüksüleymanoğlu, R. (2020). Öğretmenlerin örgütsel adalet algıları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. Yaşadıkça Eğitim, 34(2), 313-330.

Himmelmann, G. (2005). Was ist Demokratiekompetenz? Ein Vergleich von Kompetenzmodellen unter Berücksichtigung internationaler Ansätze. Berlin: BLK.

https://cihaddemirli.com/cd/OOY1&2.pdf, (03.08.2022)

https://www.akademikkaynak.com/yuksek-lisans-nedir.html, (03.08.2022)

Som, İ., Karataş, H. (2015). Türkiye'de vatandaşlık eğitimi üzerine bir inceleme. Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 1(1), 33-50.

Karademir, Y., & Kurnaz, H. K. (2020). Öğrencilerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları İle Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki Negatif İlişki. Gaziantep University Journal of Social Sciences, *19*(4), 1527-1541.

Karasu-Avcı, E., Faiz, M., Turan, S. (2020). Eğitimli vatandaşlık fiyatları: Sosyal bilgiler eğitimin içinde. Değerler Eğitimi Dergisi, 18 (39), 263-296.

Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. https://docplayer.biz.tr/7858074-Sosyal-bilimlerde-nitel-arastirma-yontemleri.html, (11.12.2020)

Kayaalp, F., Karameşe, E.N. (2020). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitimi Kapsamında Hazırlanan "Vatandaşlık" Konulu Lisansüstü Tezlerdeki Eğilimler. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 21 (1), 744-786.

Kerr, D. (2003). Citizenship: Local, Nationaland International (Ed: Liam Gearon). Ġn Learning to teach citizenship the secondary school. New York: Routledge Falmer.

Kırıkçı, C. A. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmeye yönelik etkinlik temelli bir model oluşturma. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul

Kondu, Z., Sakar, T. (2013). Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Niçin Verilir?. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, *2*(3), 49-60.

Korkut, L. (2014). Siyasi kimlik olarak vatandaşlık: Türkiye'de ve dünya devletlerinde anayasal vatandaşlık tanımlamaları. İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1 (2), 5-42.

Koşar, D. (2018). Türkiye'deki örgütsel vatandaşlık davranışı konulu tezlerin incelenmesi: Bir içerik analizi çalışması. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 38(2), 777-800.

Köroğlu, S. A. (2015). Literatür taraması üzerine notlar ve bir tarama tekniği. GiDB Dergi, (01), 61-69.

Genç, K., & ÇELİK, H. (2018). Türkiye'deki vatandaşlık eğitiminin branş öğretmenlerinin bakış açılarıyla değerlendirilmesi. *Sakarya University Journal of Education*, *8*(1), 126-138.

Malkoç, S., Bahri, A., (2021). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık tiplerinin belirlenmesi. Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 54(2), 459-496.

Faiz, M., Karasu- Avcı (2018). 4. ve 5. sosyal bilgiler derslerinin "etkin vatandaşlık öğrenme" alanındaki yer alan ve sonuçların incelenmesi. Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, 2 (1), 1-21.

Memişoğlu, H. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre vatandaşlık eğitimi. Electronic Turkish Studies, *9*(5).

Nalbant, F. (2014). Türkiye'de vatandaşlık anlayışının gelişimi. III. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi.

Nas, S., Peyman, D., Arat, Ö. (2016). Bireylerin yüksek lisans yapma nedenleri üzerine bir araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18 (4).

Öztürk, F., ve Kılıçoğlu, G. Akademik Entelektüel Liderlik, Örgütsel Destek ve Örgütsel Vatandaşlık Arasındaki İlişki: Türkiye'deki Yükseköğretim Kurumlarında Bir Araştırma. *Yükseköğretim Dergisi*, *11*(2 Pt 2), 409-420.

Öztürk, G. (2021). Digital citizenship and its teaching: A literature review. Journal of Educational Technology and Online Learning, *4*(1), 31-45.

Pamuk, İ. (2021). Almanya'nın Berlin eyaletinde okutulan tarih dersi öğretim programının vatandaşlık eğitimi açısından incelenmesi. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 12(45), 558-570.

Polat, A. E. G. (2011). Osmanlıdan günümüze vatandaşlık anlayışı. Ankara Barosu Dergisi, (3).

Sağlam Ç. A (2009). Eğitim bilimine giriş. Ankara: Maya Akademi

Savran, H. İ (2021). Türkiye'de 2002-2019 yılları arası coğrafya eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış doktora tez çalışmalarının konu alanı ve metodolojik olarak incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi. Manisa

Sejersen, T. B. (2008). "I vow to thee my countries the expansion of dual citizenship in the 21st century. International migration review, 42(3), 623-649.

Sel, B. (2021). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Vatandaşlık Eğitimi Araştırmalarına Yönelik Bir Meta-Sentez Çalışması. Teorik Eğitim Bilimleri Dergisi *14* (3), 323-351.

Sliwka, A. (2008). Bürgerbildung. Demokratie beginnt in der Schule. Beltz Verlag.

Som, İ., & Karataş, H. (2015). Türkiye'de vatandaşlık eğitimi üzerine bir inceleme. Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 1 (1), 33-50.

Sünbül, A. M. (2011). Öğretim ilke ve yöntemleri. Eğitim Yayınevi.

Süvari, Ş., & Tangülü, Z. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Aktif Vatandaşlık Öz Yeterliliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Ege Bölgesi Örneği). Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 18(2), 799-818.

Şen, Z (2013). Türkiye'de yüksek lisans ve doktora eğitimi kalitesinin iyileştirilmesi için öneriler. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, (1), 10-15.

Şentürk, M., Şimşek, U., Tıkman, F., & Yıldırım, E. (2017). Sosyal bilgiler ve sınıf eğitimi öğretmen adaylarının gözünden vatandaşlık eğitimi: Nitel bir çalışma. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, (32), 913-925.

Şiraz, F., & Bay, E. (2020). Vatandaşlık eğitimi bağlamında 1998, 2005 ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programları genel hedeflerin analizi. Anatolian Turk Education Journal, *2*(1), 1-18.

Turan, R. ve Yıldırım, T. (2016). Sosyal Bilgilerin Temelleri. Ankara. Anı Yayıncılık.

Turhan, M., Helvacı, İ., (2020). Psikolojik güçlendirme ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, *11*(3), 625-640.

Türk, H. ve Atasoy, E. (2020). Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin zihninde göç olgusu: bir metafor analizi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (55), 26-44.

Uğurlu, C. T., (2011). Avrupa birliği ülkelerinde ve Türkiye'de vatandaşlık eğitimi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, *10*(37), 153-169.

Uyangör, N., (2007). İlköğretim 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programının Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.

Ünsal, H., (2009). Avrupa birliği vatandaşlığına bağlanan sonuçlar ve bu sonuçların vatandaşlık hukukunun genel kuralları çerçevesinde değerlendirilmesi. I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu, 28-30 Mayıs 2009.

Yaman, B., & Yıldırım, M. (2020). Dönüşümcü liderliğin örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi: İlköğretim ve ortaöğretim okullarında bir araştırma. İşletme Araştırmaları Dergisi, 12(2), 1933-1948.

Yeşil, R. (2002). İnsan hakları ve demokrasi eğitimi. Çağdaş Eğitim Dergisi, 27(292), 31-36.

Yılmaz, D. (2002). Üniversiteler için vatandaşlık bilgisi. Çizgi Kitabevi.

Yılmaz, K., & Şeker, M. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgilere Karşı Tutumlarının İncelenmesi. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, *3*(11), 34-50.

Yılmaz, M., ve Dogusoy, B. (2020). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 28(6), 2362-2375.

Yılmaz, Ö., ve Özmen, Ö. N. (2020). Örgütsel çatışma yönetimi ile örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisini incelemeye yönelik bir araştırma. İşletme Araştırmaları Dergisi, *12*(1), 571-582.

Yiğit, E.Ö. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerinde vatandaşlık ve Türk vatandaşlığı. İlköğretim Çevrimiçi, 16 (2), 406-406.

Kuş, z., ve Aksu, A., (2017). Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin inançları. Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2017(8), 18-41.

Kuş, Z.., Merey, Z., & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. Değerler Eğitimi Dergisi, 11(25), 183-214.

Şen, Z., (2013). Türkiye'de yüksek lisans ve doktora eğitimi kalitesinin iyileştirilmesi için öneriler. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, (1), 10-15.

# EKLER

## EK 1

## Vatandaşlık Eğitimi ve Öğretimi Alanında İncelenen Yüksek Lisans Tezleri

| Tez No | Yazar | Tez Adı | Yıl |
|---|---|---|---|
| 253267 | Zehra LAÇİNOĞLU | İlköğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel adalet algıları ile bazı örgütsel davranışlar arasındaki ilişki (Sakarya ili örneği) | 2010 |
| 264339 | Talip DURDU | Eğitim deneticilerinin uygulamalarına ilişkin bir çalışma. Mesleki tükenmişlik ve diğer bazı değişkenlere göre örgütsel vatandaşlık davranışları | 2010 |
| 264339 | Ebru Burcu ÇİMİLİ GÖK | Okul yöneticilerinin liderlik stiline ilişkin öğretmen algılarının örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisi | 2010 |
| 278645 | Methi ÇELİK | Öğretmen görüşlerine göre okul yöneticilerinin öğretimsel liderlik davranışı ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarının analizi | 2010 |
| 290022 | Nur Leman GÖZ | İlköğretimde demokrasi ve vatandaşlık eğitimi | 2010 |
| 327799 | Ferdal KÖSE | Uşak yerel gazetelerinin demokrasi ve vatandaşlık kavramları açısından incelenmesi (1949-1990) | 2011 |
| 279381 | İbrahim İPEK | İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler öğretim programındaki hedeflere uygunluğu yönünden değerlendirilmesi | 2011 |
| 279210 | Merve Şanlı BULUT | İlköğretim okullarındaki performans yönetimi uygulamaları ile ilgili uygulamalarla ilköğretim okullarındaki performans yönetimi uygulamaları ile öğretmen ve müdürlerin örgütsel vatandaşlığı arasındaki ilişki | 2011 |
| 279829 | Barış USLU | İlköğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları: (Manisa il örneği) | 2011 |
| 286633 | Ayşe GÖKMEN | İlköğretim öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları ve bu davranışların okul etkililiği üzerindeki etkisine ilişkin algıları | 2011 |
| 313997 | Mevsim ZENGİN | İlköğretim okullarında örgütsel güven ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki | 2011 |
| 289742 | Fatma YANCI | Ortaöğretim okulu öğretmenlerinin duygusal zekâ düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki (Şanlıurfa ili örneği) | 2011 |
| 308955 | Hanife ESEN | Sosyal bilgiler öğretim programındaki insan hakları ve vatandaşlık bilinci ile ilgili konuların öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi | 2011 |
| 296673 | Tomris Serap KÖPRÜLÜ | İlköğretim okullarındaki kullanıcılarlık durumlarında yardımcı olma durumları arasındaki ilişki İlköğretim okullarındaki öğretmenlerin örgütsel sivil davranışları ile motivasyonları arasındaki ilişki | 2011 |
| 289682 | Celalettin KORKMAZ | İlköğretim ve ortaöğretim okulları öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık algıları (Malatya ili örneği) | 2011 |
| 301963 | Nurettin KARAKAŞOĞLU | Eğitim yöneticilerinin yönetsel tarzları ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki | 2011 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 278823 | YUSUF ALĞAN | Örgütsel vatandaşlık davranışları ile problem çözme becerilerine yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri: Bolu ili merkez ilçe örneği | 2011 |
| 299761 | Nadir BAŞTÜRK | İlköğretim 8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi öğretim programı kazanımlarının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi (Konya ili örneği) | 2011 |
| 311082 | Gülden Özdemir DEMİREL | Okul müdürlerinin güç kaynaklarını kullanma stilleri ve müdür desteğinin kurumsal vatandaşlık davranışıyla ilişkisi: Ankara ili örneği | 2012 |
| 311862 | Melek BABA | İlköğretim öğrencilerine vatandaşlık bilinci kazandırmada kavram karikatürü kullanımının etkisi | 2012 |
| 325940 | Sumeray CENOLARİ | Kosova'da okutulan yurttaşlık eğitimi dersi 6., 7., 8. ve 9. sınıflar ders kitaplarının program, içerik ve kapsam yönünden incelenmesi | 2012 |
| 319661 | Mustafa YALNIZ | Avrupa Birliği'nin yurttaşlık eğitimi politikası | 2012 |
| 319625 | Ayşe Sezin BÜYÜKÖZKAN | Öğretmenlerin örgütsel yurttaşlık davranışları ile tükenmişlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi | 2012 |
| 320401 | İrem KAB | Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarının Almanya'daki tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi ders kitaplarıyla karşılaştırılması | 2012 |
| 314779 | Şule ERDİLMEN | Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesinin kaynağından yararlanmadan yararlanma ve sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programından yararlanılması ile ilgili eğitim Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin çevresel vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi ve sosyal bilgiler lisans programı öğretimi öğrencilerinin düzeyleri ile karşılaştırılması | 2012 |
| 321888 | Tuğba KOCADAĞ | Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi | 2012 |
| 311749 | Çetin TORAMAN | İlköğretim 8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders programının (2010) değerlendirilmesi | 2012 |
| 327673 | Özlem Kubilay BAYKAL | Okul iklimi ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma | 2013 |
| 325319 | Emine Akkaş BAYSAL | İlköğretim okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik rollerinin öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisi | 2013 |
| 350014 | Abdullah Cevdet KIRIKÇI | Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmeye yönelik etkinlik temelli bir model oluşturma | 2013 |
| 372391 | Gül ŞENSOY | Vatandaşlık bilgisi konularının öğretiminde okul dışı sahaların etkili kullanımı (Ordu ili örneği) | 2013 |
| 353271 | Arzu ALTINDAĞ | Tek parti döneminde (1924-1946) ilkokullarda vatandaşlık eğitimi | 2013 |
| 348761 | Vural TÜNKLER | Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi programında yer alan soyut kavramların, becerilerin ve değerlerin öğrencilere kazandırılmasına ilişkin metaforik bir yaklaşım | 2013 |
| 342367 | Murat TEKİROĞLU | Kitle iletişim 8. sınıfta okutulmakta olan Vatandaşlık Bilgisi ve Demokrasi Eğitimine katılımın ve değerlendirilmesi | 2013 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 375484 | Yunus BIYIK | Duygusal emek ile örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi: Bir araştırma | 2014 |
| 356304 | Hakan ARABACI | Örgütsel vatandaşlık davranışlarının ve örgüt kültürünün tükenmişlik üzerine etkisi (Kız Meslek Liselerinde bir araştırma, İstanbul ili Avrupa yakası örneği) | 2014 |
| 372229 | Ahsen DEMİR | Örgütsel vatandaşlık davranışının öncülü olarak okul yöneticilerinin kullandıkları güç kaynakları | 2014 |
| 363096 | Müslim ALANOĞLU | Liselerin örgütsel öğrenme düzeyinin okul etkililiği ve örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisi ortaöğretim okulunun öğretilenlerin okulluğu ve kullanıcılıklarına etkisi | 2014 |
| 375607 | İbrahim UYDAŞ | Ortaöğretim öğrencilerinin küresel vatandaşlık bağlamında çokkültürlülük hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi (Çanakkale ili örneği) | 2014 |
| 372324 | Elif AKGÜNEY | Öğretmenlerin örgütsel adalet algılamaları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki | 2014 |
| 381544 | Esma Erginer ÖZYURT | Vatandaşlık bilincinin oluşmasında T. C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinin rolü | 2014 |
| 394644 | Mesut ÜLKÜ | İlkokul öğretmenlerinin iş etiği ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki | 2014 |
| 385921 | Muhammet Emre KILIÇ | Etik liderliğin, etik kültür ve örgütsel vatandaşlık davranışı üzerine etkisi | 2014 |
| 321214 | Songül DOYURUCU | İlkokul öğretmenlerinin tükenmişliği ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki | 2014 |
| 368353 | Muhammet DEMİRKAYA | Musâhabât-ı Ahlâkiye ve Malûmât-ı Vataniye adlı ders kitaplarının transkripsiyonu ve değerlendirilmesi | 2014 |
| 366533 | Volkan BULANDERE | Öğrencilerin vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi kazanımlarını elde etme düzeyleri ve derse yönelik görüşleri (Erzurum ili örneği) | 2014 |
| 391263 | Murat UTKU | Üniversite öğrencilerinin vatandaşlık ve sosyal medya (Sosyal ağ) vatandaşlık algısının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi | 2015 |
| 391570 | Ali KILIÇ | İlköğretim 8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi dersi'nde öğrencilerin kavram yanılgılarının incelenmesi | 2015 |
| 389148 | Gönül ŞAYİR | Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin duygusal zekâ düzeyleri ile okul kültürünün örgütsel vatandaşlık davranışı üzerine etkisi | 2015 |
| 398241 | Abdullah Cemil ELÇİ | Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programına yönelik öğrenci görüşlerinin dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi | 2015 |
| 407640 | Turgay ATASOY | Coğrafya öğretiminin aktif vatandaşlık eğitimindeki rolü | 2015 |
| 380151 | Özden Yaprak KAYA | Örgüt kültürü ve örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi (Balıkesir ili merkez ilçe örneği) | 2015 |
| 418102 | Seval Bircan YILMAZ | Okul yöneticilerinin esnek liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişki (Edirne ili örneği) | 2015 |
| 380171 | Ali GİLİK | Hizmet içi eğitim faaliyetlerinin örgütsel vatandaşlık davranışına etkisinin incelenmesi: Bir kamu kurumu örneği | 2015 |
| 397409 | Gülnihal YILDIRIM | Lise öğretmenlerinin örgütsel sinizm tutumları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki | 2015 |
| 378263 | Sakine Öztürk YAMAN | Ticaret Meslek Liselerinde çalışan meslek dersi öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları üzerine bir araştırma | 2015 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 384679 | Cüneyt BELENKUYU | Örgütsel vatandaşlık davranışının örgütsel çıktılara ve liderlik stillerine etkisi: Bir meta-analiz çalışması | 2015 |
| 407042 | Mustafa ÖZTÜRK | Ortaokul öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri | 2015 |
| 439910 | Özcan ÖZDEN | Okul yöneticilerinin otantik liderlik özellikleri ile çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki | 2015 |
| 388856 | Fehime CİNAY | İlkokul öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki | 2015 |
| 395305 | Lütfullah ÇELİKTEN | Sınıf öğretmenlerinin küresel vatandaşlık düzeyleri ile öğrencilere aktarmak istedikleri değerlere ilişkin görüşleri arasındaki ilişki | 2015 |
| 363801 | Ersun SIRIKLIGİL | Özel ve kamu sektöründe çalışan öğretmenlerde örgütsel vatandaşlık davranışı algısı | 2015 |
| 406010 | Faruk KAYASANDIK | Ekolojik vatandaşlık kavramının fen eğitiminde bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi | 2015 |
| 394908 | Hilal SAKALLI | İlköğretim öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin siber zorbalık eğilimleri ile ilişkisinin incelenmesi | 2015 |
| 423241 | Özge Nur ŞİRİN | Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları (Kırıkkale örneği) | 2015 |
| 417627 | Aslı TEZER | İlkokul öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları ile motivasyonları arasındaki ilişki | 2015 |
| 439988 | Mustafa ÜLGER | Ortaokul öğretmenlerinin öğretmen liderliği algılarının, örgütsel vatandaşlık ve işe sarılma düzeyleriyle ilişkisi üzerine bir araştırma | 2015 |
| 423159 | Eda BAKIR | Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık seviyelerinin dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre incelenmesi | 2016 |
| 446065 | Emel AVERBEK | İlkokullarda görevli öğretmenlerin örgütsel yabancılaşma ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki (Mardin ili örneği) | 2016 |
| 418212 | Fatih KAYAALP | İdeoloji- vatandaşlık ilişkisi bağlamında 1923 - 1950 Türkiye'sinde sosyal bilgiler kapsamındaki ders kitaplarının incelenmesi' | 2016 |
| 448380 | Sibel KURU | Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin vatandaşlık değerlerine ilişkin öykülere dayalı görüşleri | 2016 |
| 423240 | Serkan DEMİRTAŞ | Okul yöneticilerinin psikolojik iyi olma ve örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki | 2016 |
| 429330 | Özcan AKDU | Ortaokul 8. sınıflık vatandaşlık ve düzeltme eğitim sınıfının sınıfa katkısının görüşlerine göre değerlendirmesi: Burdur İli örneği | 2016 |
| 446351 | Esra EROĞLU | Farklı milli kimliklere sahip öğrencilerin vatandaşlık (Eğitimi) algılarının incelenmesi | 2016 |
| 451179 | Mehmet TATAN | Yabancı uyruklu öğrencilerin vatandaşlık algılarına sosyal bilgiler dersinin etkisi: Tokat ili örneği | 2016 |
| 449670 | İbrahim DEMİRBAŞ | Üniversite öğrencilerinin vatandaşlık algısının belirlenmesi | 2016 |
| 422929 | Kumru ÇAKIROĞLU | Okul yöneticilerinin etik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki | 2016 |
| 445663 | Süleyman ASLAN | İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt, Adıyaman Üniversiteleri örneği) | 2016 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 433870 | Ayşe Nur GÜNER | Duygusal zekâ'nın örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi | 2016 |
| 450071 | Kübra YENEL | İlkokul yöneticilerinin dönüşümü ve sessizlik deneyimi İlkokul yöneticilerinin dönüşümsel vatandaşlığı ve örgütsel sessizlik deneyimi İlkokul öğretmenlerinin dönüşümsel vatandaşlık ve işlemsel liderlik tarzları arasındaki ilişkilerle ilgili ilişkilerle ilgili ilişkiler | 2016 |
| 622518 | Ali ÜNLÜ | Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel vatandaşlık ve sosyal bilgiler dersinde küresel vatandaşlık eğitimine yönelik algı ve görüşleri | 2017 |
| 475484 | Harika YILMAZ | Eğitim kurumlarında örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde otantik liderlik, Makyavelizm ve Johari penceresinin etkisi | 2017 |
| 483081 | Özlem BAYRAK | Okul öncesi öğretmenlerinin örgütsel bağlılıkları ve örgütsel vatandaşlık davranışları | 2017 |
| 476998 | Ali TOSUN | Okulların DNA profilleri ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişki | 2017 |
| 485933 | Kamerşah KARACAN | İlkokul ve ortaokulun algılarına göre, ilköğretim ve ortaokul öğretmenlerinin örgütsel sağlık algıları ile örgütsel sağlık arasındaki ilişki ile ilgili insanlarla ilgili ilişkiler arasındaki ilişki | 2017 |
| 464643 | Yeliz Tazegül AYDIN | İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin örgütsel sinizm ile örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi: Ankara Altındağ ilçesi örneği | 2017 |
| 477551 | Gülsemin DURMUŞ | Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel vatandaşlık ve çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi | 2017 |
| 472252 | Mustafa GÖKSAL | Sınıf öğretmenlerinin beş faktör kişilik özellikleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi | 2017 |
| 472001 | Esra KAPTAN | Türk ve İsveç ortaöğretim tarih programlarında demokratik vatandaşlık eğitimi | 2017 |
| 461396 | Çayhan YILDIRIM | Lise öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının yordayıcısı olarak örgütsel sosyalleşme | 2017 |
| 477070 | Canan DEMİRCİ | İlkokullarda görev yapan yönetici ve öğretmenlerin değer algıları ile örgütsel vatandaşlık davranışlarını gerçekleştirme düzeyleri arasındaki ilişki | 2017 |
| 527653 | İbrahim BIÇAK | Öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi ve vatandaşlık eğitimi sürecine yönelik görüşlerinin analizi | 2018 |
| 540137 | Fatih ACAR | Öğrenci velilerindeki vatandaşlık algılarının belirlenmesi | 2018 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 509942 | Ali TATLI | Öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin bilgi okuryazarlığı ile internet ve bilgisayar kullanım özyeterlikleri bağlamında değerlendirilmesi | 2018 |
| 503858 | Abdurrahman ÇOLOĞLU | Öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları, etik davranışları ve örgütsel vatandaşlık davranışları üzerine bir araştırma | 2018 |
| 533483 | Samet ÇİÇEK | Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının iyi vatandaşlık algılarının incelenmesi | 2018 |
| 531477 | Burak AKÇEŞME | Sınıf öğretmenlerinin insan hakları, vatandaşlık ve demokrasi dersine yönelik görüşleri: Afyonkarahisar ili örneği | 2018 |
| 515631 | Kübra GENÇ | Türkiye ve İran'daki vatandaşlık eğitiminin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi | 2018 |
| 492854 | Neslihan ASİL | Ulus-devletten günümüze değişen vatandaşlık anlayışı ve din eğitimi: Türkiye DKAB ortaöğretim programı (1982-2010) | 2018 |
| 515487 | Yunus AKDEMİR | Yönetsel davranış becerileri ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarının incelenmesi | 2018 |
| 511984 | Abdullah ÇEVİK | Okul yöneticilerinin kullandıkları makamsal güç kaynakları ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık ve örgütsel sinizm davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi | 2018 |
| 494321 | Gizem KUH | Sayısal ayak izi ders tasarımının öğrencilerin sayısal vatandaşlık konusundaki akademik başarılarına etkisi | 2018 |
| 532463 | Cevdet UYSAL | Sınıf öğretmeni adaylarının ekolojik vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi | 2018 |
| 514785 | Vildan BURULDAY | Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık, örgütsel sessizlik ve örgütsel tükenmişlik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi | 2018 |
| 555070 | Aslı AKYÜZ | Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri çerçevesinde küresel vatandaşlık eğitiminin İngilizce öğretmeni eğitimi pedagojisine entegrasyonu | 2019 |
| 602984 | Ecenur Özaslan | Yükseköğretim kurumunda örgütsel vatandaşlık davranışının incelenmesi | 2019 |
| 586189 | Yunus DALĞA | Ortaokul ve lise ermeni azınlık öğrencilerinin vatandaşlık algıları: Nitel bir araştırma | 2019 |
| 570090 | Sinem CANER | Duygusal emek ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırma | 2019 |
| 583176 | İlknur Usta ÖZTÜRK | Ortaokul öğretmenlerinin iş doyum düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki | 2019 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 600950 | Merve UYANIK | Değerlere göre yönetim ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki | 2019 |
| 575497 | Kerem TÜRKÜRESİN | Ortaokul öğretmenlerinin dijital vatandaşlık davranışlarının incelenmesi | 2019 |
| 553480 | Gülay YILMAZ | Lise öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının ve nedenlerinin incelenmesi | 2019 |
| 579188 | Selim TEKİN | Öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi | 2019 |
| 541365 | Mehmet KAVUNCU | Lider üye etkileşimi ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki | 2019 |
| 614880 | Beyhan TAN | Ortaokul öğrencilerinin internet kullanımına ilişkin görüşlerinin dijital vatandaşlık kapsamında incelenmesi | 2019 |
| 565278 | Fatma DEMİR | Ortaokul öğrencilerinin internet kullanımına ilişkin görüşlerinin dijital vatandaşlık kapsamında incelenmesi | 2019 |
| 598090 | Nazmi EKER | Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile iş yaşam dengeleri arasındaki ilişki | 2019 |
| 555330 | Sinan ÇİFTÇİ | Sosyal bilgiler dersinde etkinlik temelli öğretimin çevresel sorumlu vatandaşlık davranışlarına etkisinin incelenmesi | 2019 |
| 598805 | Sümeyya TIRAŞOĞLU | Sosyal bilgiler dersinde ilköğretim öğrencilerinin vatandaşlık ve demokrasi eğitimine ilişkin kazanım düzeylerinin incelenmesi | 2019 |
| 579335 | Güven Çağdaş GÜNDOĞDU | Yaratıcı drama yöntemi ile dijital vatandaşlık eğitimi: Anadolu Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu örneği | 2019 |
| 564652 | Nuri CİVELEK | İkinci Meşrutiyet Dönemi 'Malumat-ı Medeniye' ders kitaplarında vatandaşlık kavramı (1908-1922) | 2019 |
| 583320 | Cüneyt ÖZTÜRK | 8. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişki | 2019 |
| 571794 | Bağdat YAMAN | Dönüşümcü kullanışlılarında kullanıcılarılık sanayi sanayine etkisi İlköğretim ve ortaöğretim okullarında dönüşümcü liderliğin örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi: İlköğretim ve ortaöğretim okullarında bir araştırma araştırması | 2019 |
| 580946 | Ozan KARTOL | Ortaöğretim öğrencilerinin demokratik vatandaşlık tutum düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi | 2019 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 645241 | Hale Betül AKINCI | Akademisyenlerin örgütsel imaj ve örgütsel vatandaşlık algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi | 2019 |
| 569700 | Songül KABATAŞ | Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algılarının yaşam boyu öğrenme tutumları ve e-öğrenmeye hazır bulunuşluğu açısından değerlendirmeleri | 2019 |
| 565731 | Osman KABASİN | Öğretmenlerin psikolojik sermaye ile örgütsel vatandaşlık davranışı algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi | 2019 |
| 553649 | Güler ÖNAL | Öğretmenlerin duygusal emek düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki | 2019 |
| 563430 | Hasan GÜNAYDIN | Okul yöneticilerinin küresel vatandaşlık tutumlarının incelenmesi | 2019 |
| 569465 | Nermin KONUK | İlkokul öğretmenlerinin duygusal zekâ düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık tutumları arasındaki ilişki | 2019 |
| 560799 | Süheyla Oran Çınar | Okul müdürlerinin güç kaynakları ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ve algılanan örgütsel kimlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi | 2019 |
| 592455 | Zehra İLER | Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi vatandaşlık kazanımlarını günlük yaşamlarında kullanımları | 2019 |
| 587700 | Merve AYGÜN | Sosyal bilimler hakkında bilgilerin ve sosyal bilgilerin öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarının incelenmesi | 2019 |
| 608849 | Mehmet YILMAZ | Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi: Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi örneği | 2019 |
| 580921 | Miraç Önder ŞAHİN | Ortaokullarda örgütsel vatandaşlık ile mobbing arasındaki ilişki | 2019 |
| 580235 | Hanım SOLMAZ | Ortaöğretimde eğitim gören öğretmenlerin algıladıkları örgütsel destek ile örgütsel vatandaşlık ilişkilerinin incelenmesi | 2019 |
| 582877 | Çetin ÇEREZCİ | Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile değişime direnç düzeyleri arasındaki ilişki | 2019 |
| 585972 | Ebru ERYILMAZ | Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının uygulanabilirliği hakkında öğretmen görüşleri | 2019 |
| 586653 | Burcu AKPINAR | İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık ile ilgili kavram yanılgılarının incelenmesi ve giderilmesi: Bir eylem araştırması | 2019 |
| 602206 | Çiçek ARCANLI | Etkin vatandaşlık öğrenme alanına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının görüşleri | 2019 |
| 588971 | Mehmet Umut AKBAKLA | Sosyal bilgiler öğretmenliği ve sınıf öğretmenliği adaylarının vatandaşlık tutumları | 2019 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 590728 | Emine TARHAN | Vatandaşlık bağlamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik tutumları ve görüşleri | 2019 |
| 589055 | Fatma ÜNAL | Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin hak, sorumluluk ve katılımcılık bağlamında vatandaşlık bilincine ilişkin görüşlerinin Hammond modeliyle değerlendirilmesi | 2019 |
| 590140 | Pınar ŞENER | Ortaokul öğrencilerinin etkin vatandaşlık öğrenme alanındaki kavramlara yönelik bilişsel yapılarının ve kavram algılarının belirlenmesi | 2019 |
| 591472 | Nurcan Fidan MIZRAK | Sosyal bilgiler öğretmenlerinin aktif vatandaşlık niteliklerine ilişkin düşüncelerinin analizi | 2019 |
| 598274 | Taylan ÇENKILIÇ | Öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterliklerinin incelenmesi | 2019 |
| 601129 | Aykut GÜNEŞ | Öğretmenlerin örgütsel adalet algıları, örgütsel sessizlik düzeyleri ve örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki (Pendik ilçesi örneği) | 2019 |
| 609291 | Melike SÖĞÜT | Sosyal Bilgiler 5.sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanının ters-yüz sınıf modeline göre işlenmesinin öğrencilerin akademik başarıya etkisi | 2019 |
| 655842 | Hatice Yeşim Özen AÇIL | Dijital vatandaşlık öğretiminde kullanılan yöntemlerin 5. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerinin kazanılma düzeyine etkisi | 2020 |
| 627502 | Emre İĞNECİ | II. Meşrutiyet Dönemi vatandaşlık eğitimi tartışmaları: Tedrîsat mecmûası üzerine bir inceleme (değerler, semboller, kahramanlar) | 2020 |
| 624952 | Bahadır KAYA | Ön lisans ve lisans öğrencilerinin vatandaşlık duygusu ile küresel vatandaşlığa ilişkin görüşlerinin karşılaştırmalı analizi | 2020 |
| 634697 | Necibe Damla ÖZDEMİR | X ve Y kuşağı öğretmenlerin motivasyon ve örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin, X ve Y kuşağı okul müdürlerinin görüşleri (Malatya ili örneği) | 2020 |
| 649559 | Fidaye CİNCİL | Sivil toplum kuruluşları hakkında hazırlanan vignettelerle öğrencilerin etkin vatandaşlık algılarının belirlenmesi | 2020 |
| 659406 | Yavuz BÜTÜN | Öğretmen özerkliğinin örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi: Mesleki benlik saygısının aracılık rolü | 2020 |
| 639484 | Ecehan EKŞİOĞLU | Örgütsel vatandaşlık ve duygusal bağlılık konusunda öğretmen görüşleri arasındaki ilişki: Mesleki ve teknik Anadolu liseleri örneği | 2020 |
| 644163 | Mehmet Selim GÖK | Sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık duygusunun sinema filmleri ile ilişkisi | 2020 |
| 663711 | Nurgül TURGUT | Öğretmenlerin örgütsel güven ve örgütsel destek algıları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki | 2020 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 644651 | Hüseyin OZAN | Meşrutiyetten Cumhuriyete vatandaşlık öğretim programlarında kimlik inşası | 2020 |
| 638256 | Zehra LÜY | Öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin ve eğitim ihtiyaçlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi | 2020 |
| 633192 | Merve Mebrure AYCAN | Öğretmenlerde mesleki motivasyon ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki | 2020 |
| 644556 | Şevket SÜVARİ | Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aktif vatandaşlık öz yeterliliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Ege Bölgesi örneği) | 2020 |
| 644566 | Aysu Aslı Yenikan GÜNER | Lise öğretmenlerinin örgütsel destek algısı ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi | 2020 |
| 643872 | Mehmet Şükrü DURMUŞ | Ortaokul sosyal bilgiler müfredatında vatandaşlık eğitimi yaklaşımı ve öğretmen görüşleri | 2020 |
| 660092 | Bayram KESKİN | Atatürk dönemi eğitim düşünürlerinin vatandaşlık anlayışı | 2020 |
| 609972 | Mustafa KAYA | Ortaöğretim öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkininin incelenmesi | 2020 |
| 620007 | Savaş ALARÇİN | Okul müdürlerinin karizmatik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki | 2020 |
| 624471 | Serdar ÖZKAN | Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları ve küresel vatandaşlık görüşleri arasındaki ilişkinin incelenmesi | 2020 |
| 608830 | Cahit KUŞCU | Öğretmenlerin örgütsel sinizm düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki | 2020 |
| 629345 | Murat SOLMAZ | Öğretmen adaylarının siber bilgi güvenliği farkındalığı ve dijital vatandaşlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi | 2020 |